

ARYAN BOOK DEPOT,
RAJAHMUNDRY.

శ్రీబ్రహ్మేర పోతనామాత్యకవి విరచిత
శ్రీమద్భాగవతము - అష్టమ స్కంధములోని

వామన చరిత్రము

ఆంధ్రటికాతాత్పర్యసహితము

వెల రూ. 1—0—0.

ఆర్యపుస్తకాలయము,

రాజమహేంద్రవరము.

ధ్రువోపాఖ్యానము-సటిక	...	వెల రూ	0—12—0
కుచేలోపాఖ్యానము-సటిక	0—5—0
కాన్యకధావళి	0—12—0

Do. Selections in Prose & Verse 1—0—0

శ్రీరస్తు.
క లా వి లా న ము.

ఇది

డే మేంద్రమహాకవి సంస్కృతమునకుఁ
దేనుఁగువచనము.

క్రొత్తపత్రిక సూర్యరావుగారిచే వ్రాయఁబడినది.

ప్రకాశకులు:

ఆర్యపుస్తకాలయము,

రాజమహేంద్రవరము.

1937

సర్వస్వామ్యసంకలితము.

కాకినాడ:

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందొ

ముద్రితము.

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు.

ద్వితీయ ముద్రణ పీఠిక.

ఇది ప్రథమమున శ్రీ సగస్వతీ పత్రికాముఖమున వెలువడినది. నేటికి దీనికి మరల బైటికివచ్చి వదినుంది సజ్జనులయెదుట నిలుచునదృష్టము పట్టినది. చేవలేనిచాదివిషయములోఁ బెద్దలు “వామునే గుటనైనఁ బడవచ్చును గాని పండితులయెగుటఁ బడరా” దంతురు. చేవలేనిదైనచో నీకళావిలాసము మొదటనే పండితుల యెగుటఁ బడియుండకపోవును. దీనిచేవ చాలమంది పండితు లెఱిగియున్నారు. “బాధవచ్చుదినములును భాగ్యమువచ్చు దినములును దెలియ”వంతురు. ఆర్యపుస్తకాలయాధిపతులమూలమాన నీకల్పము పడిమంది. యాద్యులచేతులలోఁ బడు భాగ్యము నందినది.

సాధారణముగా నిందలికళలను “నేను జనువలేక, తెలిసికొనలే”దని చెప్పవారుండఁగూడదు. అట్టి వారెంతటివేత్తలయినను గళావిషయమున వెనుకఁబడినవారే. ఈకళలను దెలిసికొనినవానియెదుట నింతటియంతటివారు నిలువఁజాలరు. ఇదిసీతిబోధకు సీతిబోధిని, కళాబోధినికే గళాబోధిని, కథలకుఁ గథామంజరి. వెఱ్ఱివెఱ్ఱికథలనుజదువకుఁడు. దీనిలోనికథలు సీతిదాయకములు, జ్ఞానదాయకములును. బాలురు వృద్ధులు దీనిని జదివి యార్యపుస్తకాలయమును గౌరవింపుఁడు. కళావిలాసముల నొందుఁడు.

ఈకళావిలాసమును, ఆర్యపుస్తకాలయాధికారులు శ్రీ. నాథము అప్పలనరసింహముగారికిఁ బ్రకటించుకొన నే ననుమతి యిచ్చితిని.

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు.

ప్రథమముద్రణసీతక.

ఈ గ్రంథమును మహాకవి డా. మేంద్రుడు సంస్కృతమున 10 స్తవములుగా నార్యావృత్తములతో రచించెను. ఇప్పుడాకవి కృత గ్రంథములు పెక్కులు గలవు. కాని దీనియందు హితోపదేశమునందు విష్ణుశర్త నీతులువలెనే లోకులు చేయుమోసములం దెఱుపఱెంచి మూలదేవుండను నొక శేర్పరి వణిక్పత్రున కుపదేశించు మిషంబున బాగుపడఁ దలంచిన వారికెల్ల హస్తపుస్తకంబుగ నుండునట్లు పదేశములం జేసియున్నాఁడు. 'పుస్తకం హస్తభూషణ' మ్మనా ర్యోక్తి యిప్పొత్తముం దాల్చిన హస్తమునకే చెల్లవలయును. డా. మేంద్రుడు లోకానుభవముపూర్తిగాఁ గలవాఁ డనుట కీ గ్రంథమే సాక్ష్యమిచ్చును. దీనిని మొదట బొంబాయిలో రా॥రా॥ ఇచ్చారాం నూర్యారాం దేశాయాయను పండితుండు గుజరాతిభాషలోనికి మార్చెను. వారియనుమతివై బిమ్మట రా॥రా॥ ఆంబాలాల్ పండితుని పుత్రుండు రామప్రతాపశర్తగారు హిందీలోనికి భాషాంతరీకరించెను. ఇచ్చారాం నూర్యారాం దేశాయాగారు వెంచి పెద్ద గ్రంథముం గావించిరి. దానికే రామప్రతాపశర్తగారి సరియైన భాషాంతరీకరణము. ఏనువారి యిద్దఱ గ్రంథములనుండి వ్రాయవలెనని తలంచి పరిచయము గల హిందీ గ్రంథముం దెప్పించి చదివెతిని. ఎంత వెంచినను ఎన్ని చమత్కారములు క్రొత్తవి చేర్చినను డా. మేంద్రమహాకవి సంస్కృతమునబ్బదున్నంత యభిమానము తక్కిన వానివై నాకుఁ గలుగలేదు. మన గుజరాతి, హిందీ పండితు లెంత వెంచి విస్మయముగా వ్రాసినను, డా. మేంద్రుని సంస్కృతములోఁ గుదించి కుదించి వ్రాసినదానికంటె నుపయోగముగను మనోహరముగాను నాకుఁ గనబడదు. లోకము భిన్న రుచికలది కావునఁ బండితులు నాయాంధ్ర భాషాంతరీకరణమునందలి లోపములను మన్నించి గుణమును గ్రహింపఁ బ్రార్థించెదను.

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు.

శ్రీరస్తు.

కళావిలాసము.

ప్రథమసర్గము.

శ్రీమల్లక్ష్మీపరితఃపరివ్వంగమంగళగృహంబును రత్నోజ్జ్వలంబునగుటంజేసి విష్ణువక్షఃస్థలంబునుబోలి యుజ్వలంబునువిశాలంబు నగు నగరం బొక్కటి కలదు. అదలి మణిమట్టిమస్థలంబుల, మాక్తికతోరణంబులు ప్రతిఫలించుటం జూచువారి కానగరసౌధంబుల నాపిశేషుండు బహురూపములు ధరించి మోయుచున్నట్లుతోచును. మణియు నాపట్టణమున రాత్రి యనుమగువకట్టుకొన్న యంధకారరూపవస్త్రంబును హరింపఁ బోవు దొంగవానివంటి యిండ్లపటికంపుగోడలకాంతిపుంజ మభిసారికలకు విఘ్నకారి యగుచుండును. హరనయనజ్వలనజ్వాలన్తిడుతవలె నశించిన మన్మథుఁ డాపురమునం గల శశివదనల వదనకాంతి యను నమృతంబుచే మరలఁ జీవించుచున్నాఁడు. అప్పుటభేదనంబున రతిపరిశ్రాంతాంగనల దేహంబులం బొడమిన చెన్నుటలచే శీతలుండై తత్సమయశ్లథంబు లగు కొప్పులం దుండి జాఱు సుంగధిపుష్పంబుల సౌగంధ్యంబు వహించి సమీరంబనవరతముఁ జరించుచుండు. అచ్చోటి కొలంకుల నవబిసకిసలంబులం గబళించి కషాయకంఠంబులను సంచరించుచుండు రాయుచలపలుకులు మహాలక్ష్మీనూపురారవము వలె నలరారును.

ఆపురవరంబున మరకతమణినిర్మితంబులగు ధారాగృహంబులం గాంచి యింద్రధనుస్సంయుతంబు లగు ప్రావృణ్ణేఘంబు లని ముగ్ధమయూరంబులు నృత్యములు గావించుచుండును. ఆవీటం జెలంగు చంద్రకిరణ ప్రసారితంబు లగు స్పటికశిలాతలంబులం దిరుగు సుందరులు కలశాభిరంగంబులం బాలుచు నప్పరసల పాలుపు వహియింతురు. అచ్చట మాయలమారు లగుననేక ధూర్తులం బరాభవించి నట్టియు సమస్తకలలకు (మోసములకు) గనియు నగు మూలదేవుం డనునొక్కపురుషవరుండు గలండు. నానాదేశములనుండి వచ్చు ధూర్తులవలనఁ దనబుద్ధివిభవముచే ధనము గ్రహియించుచుఁ దనంతటతానె చక్రవర్తివిభవమునుసంపాదించెను.

ఒకనాఁడు భోజనాంతరమున స్నేహితులతోడఁ గొలుపు దీర్చి యున్నమూలదేవునికడకు హిరణ్యగుప్తుఁ డనువర్తకుఁడు చంద్రగుప్తుఁ డనుపుత్రునితోఁ గూడ వచ్చి యాతనికి నమస్కరించి కానుక లర్పించి యతనివలనఁ ననుజ్ఞగొని కూర్చుండి రెండుగడియలకాలము మిన్నక యుండి “అయ్యా ! నిపుణు లగుమీముందఱ మావంటి వారి యల్పపరిచయము గల మాటలు పట్టణములోనికి వచ్చిన పల్లెటూరి వనితవలెఁ బ్రాగల్భ్యము లేనివిగా నుండును. బృహస్పతిం ధిక్కరించు బుద్ధిగల నీప్రజ్ఞాకిరణములు సూర్యకిరణములు సమస్తతిమిరంబులం బోనడంచి యాశలను వెలిఁగించునట్లు మాకుఁ గూడ నాశలను బ్రకాశింపఁజేయుచున్నవి. పుట్టినది మొదలు నమిత

ముగ మణిమాక్తిక కనకములు గడియించి భండారము నిండించిన నాకు వీఁ డొక్కడే కుమారుఁడు వయసు మల్లినపిమ్మట జనియించెను. బాల్యము మోహమున కునికిపట్టు, యశావనము మన్మథోన్మాదకారణము, ధనము గాలిచేఁ గడలియాడుచున్న తామరవాకులోని నీరువంటిది. మృగనేత్రలు మనోహరమైన వారు, ధూర్తులు భోగాబ్జమధుకరులు. పరంపరగా నీదోషము లన్నియు నాకుమారునకును సంభవింపఁగలవు. ధూర్తులచేతి కందుకములును వారవధూచరణనూపురమణులు నగు ముగ్ధులగు ధనికపుత్రులకు ముక్తిలేదుగదా ! దేశకాలముల నెఱుంగక జిహ్వాచాపల్యమున నెగురశక్తిలేనివైనను గుంటుకొనుచు వచ్చిన చిన్నపిట్టలవలెనే మంచి చెడ్డలెఱుంగని ధనికబాలురును ధూర్త మార్జాలముచే భక్షింపఁబడుదురు. ఈబాలుఁడు నీయాశ్రితుని కుమారుఁడు, గావున, నీకుమారుఁడే, సందియములేక. అట్లగుటంజేసి వీని కనశ్వర మగునభివృద్ధిని బ్రసాదింపుము. అని వినయముగాఁ దలవించి యుక్తముగాఁ బలికినయాసెట్టిపలుకు లాలకించి ప్రేమ గడలుకొన “నోయీ! నీ బిడ్డఁడు మాగృహంబునఁ దనయింటిలోవలెనే హాయిగ నుండుఁగాక ! క్రమక్రమముగా నాయుపదేశమువలన సకలకలాహృదయమును గ్రహింపఁగలఁ”డని మూలదేవుఁడుచెప్పఁగా హిరణ్యగుప్తుఁడు తనయు నక్కడ విడిచి సంతసంబున నామను జవఁణ్యునకు నమస్కరించి తనయింటికిం బోయెను.

పిమ్మట శిథిలకీరణజాలుండై, ధూసరకాంతితో, నిరంజ
 నుండై మెల్లమెల్లగ ధూర్తుల కోడిపోయి పైనివేసికొన్న బట్ట
 నుగూడఁ బోఁగొట్టుకొని వెల్లనై నమొగముతో జూదరి పాతీ
 పోయినట్లే సూర్యుఁ డస్తగిరిశిఖరము చాటునకుం బోయెను.
 అనంతరమునఁ జీకటియచు నేచుఁగుముందఱ సిందూరపటలపా
 టలంబగు సంధ్యాగన బయలు వెడలెను. దినదినముచు దిన
 ప్రభయను మానవతిని సూర్యుఁడు విడిచిపెట్టుచున్నను వాని
 వెంట నంటియే తిరుగుచున్నది కాని రాగముగలది యైనను సం
 ధ్యాకాంత యట్లుచేయుట లేదు. స్త్రీలహృదయములు తెలిసి
 కొనుట కష్టముకదా! ఆకాశమునఁ గమలాకరమందు సంధ్యా
 కాంతి తగ్గిపోయినంతట దిక్కుతెలియని నల్లతుమ్మెదల వలెనే
 చీకటి నలుతల్లకుఁ బరువిడసాగెను. సూర్యవిరహముచే భూ
 డేవి యంధకారరూప మగు మోహమునం దగుల్చొనియెను.
 తీవ్రము గలిగినవాఁడైనను, బెనిమిటి, దేశాంతర మేఁగినపుడు
 స్త్రీలకుఁ బ్రేమపాత్రుఁడు కాకపోఁడు. రాత్రి, ముత్యాల దం
 డల వంటి తెల్లనిచుక్కలతో నిండి నెమిలి పెండ్లుకలభూషణం
 బుల నిడుకొన్న శబరాంగనవలెఁ గన్నులైచు. పాంథుల యి
 ల్లాండ్ర కగ్నివంటివాఁడును గలువలనిద్రలేపు మాతయుఁ జక్ర
 వాకములకు దుఃఖకరుఁడునగు చంద్రుఁ డుదయించెను. మఱియు
 నాకమలవిరోధి మన్మథుని శ్వేతచ్ఛత్రమువలెను, దిగ్వినితల
 స్ఫటికదర్పణము వలెను, నిశాంగననొసటి తెల్లబొట్టువలెను
 బ్రకాశించెను. కిరణావళితో వెలుఁగుచుఁ గలువలఁ బొంగించు

నాచంద్రుఁడు స్వర్గగంగాతటమునఁ దామరతూఁడులలోని రాజ హంసమువలె బాడకట్టెను. చంద్రునిసంబంధమున రాత్రి శోభి లైనను, రాత్రిసంబంధముచే మన్మథుఁ డుప్పొంగెను. కామదేవ ప్రసంగములచే వసంతోత్సవము ప్రబలెను. వసంతోత్సవముక తన మందయానల విలాసము లేపుచూచెను. ఆసమయంబున ధూర్తబంధరములు ముడిఁగియున్న పద్మినిం ద్యజించి వికసిత కుముదవనముం బ్రవేశించినవి. వెన్నెలయను విభూతి పూసికొని చంద్రఖండ మను కపాలము గొని నక్షత్రములను నెమ్ముల పేరులతో నిశాంగన కాపాలిక స్త్రీవలె శోభిలైనను.

కథాప్రారంభము.

ప్రౌఢచంద్రకరణప్రకర మెల్లెడల వెదచల్లబడిన యారా తిరి తనమేడ ప్రక్కనున్న యుద్యానవనములో నిర్వర్తితావసర కార్కుండై, విత్తులతోఁ గూడి, కందలి మొదలగు ముఖ్యశి ష్యులు పాదపీఠము చుట్టును బరివేష్టించ నాకసమునఁ జంద్రుఁ డువలెఁ బటికంపు గద్దియొ గూర్చుండి మూలదేవుఁడు తన కభి ముఖముగా నున్న శ్రేష్ఠితనయునింజూచి దంతకాంతులచే వెన్నె లను సిగ్గుపడున ట్టొనర్చుచు నిట్లనియెను. పుత్రా! కుటిలులైన వంచకు లొనర్చుకలాహృదయసారముంజెప్పుచున్నాఁడ. దానిం దెలిసికొన్న మెఱువువలెఁ జంచలయగులక్ష్మీ యచంచలయై నీయింట నెల్లపుడు నిలుచు. ఈసంసారమనునది యడవిలో నా

కులు గడ్డిమున్నగువానితో నావరింపఁబడి తెలియరాకుండ నున్న నూయివంటిది. ఇం దాను తెలియక లేళ్లవంటి మూఱులు పడిలేవలేకపోవుచున్నారు. ఆనూతిని గుటిలము లగు మాయా భుజంగములచే నావరింపఁజేసి దంభుఁ డనువాఁ డచ్చటఁ గాపుండును. ఆతఁడు మాయలకు మంత్రరహస్యము వంటివాఁడు. ఈ స్థితాస్థముల నిచ్చుటకుఁ జిత్రామణి యట్టివాఁడు. తనప్రభావమువలన ధూర్జల యైశ్వర్యమును వృద్ధిపఱచుచుండును. నీటిలోఁ జేఁజలు నడచిన జాడ యెట్లు తెలియదో యట్లు దంభుని గతియు నెవ్వఁకిని బోధపడదు. వానికిఁ బాపములు గాని హస్తములు గాని శిరస్సు మొదలగునవిగాని కనఁబడవు. మంత్రములచేతఁ బాపములు దారుయంత్రములచేత లేకులు నురులచేత బిట్టలుఁ బట్టువడినట్లు మానవు లాదంభునిచేతఁ జిక్కుదురు. ఆతండు జనులహృదయాకర్షణముచేయును ; మాయామందిరమునకు మూలస్తంభము ; జగత్తుచు జయించుట కారంభకుఁడు; నిరాకారుఁడు. మాయలు కౌటిల్యములు నను వేయియాకులు గలిగి యెడతెగకతిరుగుచున్న ప్రపంచచక్రమునకు నాభి గూడంభుఁడే.

దంభమను ఫలవృక్ష మొక్కటి కలదు. దానికి దాంభి కులు కన్నులు మూసికొనుటయే మూలము (మూఱు). స్నానముచేసి తలవెండ్రుకల కొనలనుండి రాల్చు నీరే యాధారము. శుచియే (ఆచారమే) పుష్పములు. వారనుభవించు సుఖశతమే శాఖలు. వ్రతనియమములచే బకదంభము, నవయవములు ముడుచుకొనియుండుటచేఁ గూర్తదంభము, కన్నులు త్రిప్పచుఁ

జూచుటచే మార్జాలదంభమునని దంభము మూఁడు తెఱంగులు గలది. బకదంభమునకు దంభపతియనియు, గూర్జదంభమునకు దంభరా జనియు మార్జాలదంభమునకు దంభచక్రవర్తి యనియు మాఱుపేరులు గలవు. విాసములు గోళ్ళు తీసివైచి పిల్లజుట్టు వెట్టికొని జడలుదాల్చి గడ్డముపెంచికొని మన్నుపూసికొని యెక్కుడుమాటలాడక పాదుకలు తొడిగికొని పెద్దముడిగల పవిత్రమును వ్రేలనిడుకొని చేయిస్తూభించినటుల నొకగుడ్డపీలికతోఁ జూకలోని కెత్తికట్టుకొని, వ్రేళ్లు వెడల్పించుచుఁ జేతులాడించుచు వృథావాదము లొనర్చుచుఁ బదుగురు నడుచు వీధులయందు ధ్యానపరునివలెఁ బెదవులు గదవుచు స్నానము చేయుచు నభినయము క్తముగ నాచమనముచేయుచు మాటిమాటికి ముక్తుమూసికొనుచుఁ జెవులుస్పృశించుచు “నసీ” ఘని పెదవులతోఁ జీల్చి సీత్రారము చేయుచుఁ జలిలో స్నానము చేయుచున్న తన ప్రభావమును బ్రకటించుకొనుచుఁ బెద్దబొట్టు పెట్టుకొని సర్వోపచారదేవపూజ చేయునట్లు సూచించుచుఁ బువ్వుల శిరస్సునందుంచుకొనుచు నీరీతి నెవ్వరు వర్తించుకో వారందఱు దాంభికులని తెలిసికొనుము. గుణరహితునకు వినయముఁ జూపుచుఁ గుణవంతులయొద్ద మ్రానువలె నుండి బాధువులతో విరోధించి యితరులను గరుణఁ జూచుచుఁ బేరుపొందఁ గోరువాఁడు ధూర్జుండగు దాంభికుఁడు. తన కొకరితోఁ బనిగలిగినపుడు వినమ్రభావము గనఁబఱచుచుఁ వేలకొలది చాటువాక్యములం బొగడ.

చుఁ గార్యానంతరమున బొమలు ముడివెట్టి చూచుచు మాసముఁ దాల్చినవాఁడు క్రూరుడగు దాంభికుఁడు.

పూర్వజన్మమున దేవతల నడ్డుచు రాక్షసుడై యుండిన జంభుడే యీభూలోకమునఁ బ్రాణికోటిలో దంభుడై నివసించెను. శుచిదంభుఁడు, శమదంభుఁడు, స్నాతకదంభుఁడు, సమాధిదంభుఁడు, నిస్పృహదంభుఁడు నని యొరుగురు కలరు. వారిలో నిస్పృహదంభునితో శతాంశమైనను దక్కినవారు పోలరు. ఆచారమిట్లు చేయవలె నిది యాచార మిది యనాచార మను వాదము లొనర్చుచు, మృత్తికతో శుద్ధులు చేసికొనుచు బాంధవస్పర్శకలిగి లోకమునకు విరోధియగువాఁడు శుచిదంభుఁడు. సమస్తశక్తులు లోననడంచుకొని పైకి శాంతునివలెఁ గార్యార్యియై కాచుకొనియుండి దిక్కులేనివారి సొత్తును దనయింటఁ బడవైచుకొనుటకై యత్నించుచు సర్వభక్షకుఁ డగు బడబాగ్నివంటి యహింసాదంభుఁడును గలఁడు. తలబోడిచేయించి, జడలు దాల్చి, దిగంబరుడై, గొడుగు, దండము, కాపాయవస్త్రములు, బూదిపూతయుం గలిగి తానుబోయిన చోటనెల్ల భోగించువాఁడును దంభుడే. నూలశరీరములు గలిగి బటతలలకు నేలువులుచుట్టుకొనియు శుష్కదేహములు గలిగి కుచ్చువాగాలు జాటియును గొందఱు దంభముం బ్రకటింతురు. దంభునకుఁ బూర్ణమగులోభమే తండ్రి, మాయయే తల్లి, యనత్యమే తోబుట్టువు, కుటిలాకారమే యిల్లలు, మఱియును నహంకారమే పుత్రుఁడు.

భగవంతుఁడు శొల్లి పదునాలుగుభువనములను వానివా
నికీ దగిన భూతకోటిని సృజించి పనితీరి తీరికగాఁ గూర్చుండి
యొక్కవాఁడు దివ్యదృష్టిని మనుష్యలోకముపైఁ గటాక్షవీక్ష
ణములను బ్రసరింపఁ జేసి వారు న్యాయమార్గప్రవర్తకులై, ధన
భోగాది సంభారముం బోగుచేసికొనక నిరాధారులై యుండుటం
జిత్తగించి క్షణకాలము కన్నులు మూసికొని మాయామయమగు
సమాధినుండి నరుల యైశ్వర్యవృద్ధికై యీదంభును తప్పించెను.
ఈదంభుఁడు, దర్భలు, పుస్తకము, మాల, నీరులేనికమండలువు,
తనహృదయమువలెనె కుటిలమగు కొమ్ము, దండము, కృష్ణాజిన
ము, గడ్డపాట, పెద్దముడి గలపవిత్రము చెవినొకటి వ్రేలనొక
టియుఁ, బిల్లజుట్టులో దర్భతోఁగట్టిన తెల్లనిపువ్వు, నిక్లవాడిచిన
కంఠము, జపించుచున్నట్లు నటించుపెదవులు, యోగముపట్టినట్లు
మోక్షుఁగన్నులు, త్రిఫలమున్న రుద్రాక్షమాల, మట్టితోఁనిండిం
చిన పాత్రమును గలిగి నేత్రాచలములఁ గోప ముబుకుచుండఁ
గనుబొమ్మలు ముడుచుచు మాటలాడకున్నను దనలోని యభి
ప్రాయమును వెల్లడిచేయుచుఁ దా నపు డున్నది బ్రహ్మసభాభవన
మైనను నందఁగల మానులు తన్నుఁ ముట్టుకొందురేమో యని
శంకించుచు బ్రహ్మదేవునియెడట నిలువంబడి కూర్చుండఁ బీఠము
ను వెదకుచుండెను. అతని గొప్పవేషముం గాంచి మోహపడి
సప్తమహర్షులుఁ గూడ నమృతరించి నిలువంబడిరి. వానిం గాంచి
తాను లీలార్థము సకలవిధప్రపంచమును బుట్టించినవాఁడైనను
విస్తయహర్షములలో మునిగి కొంతసేపు విధాతయుఁ గదలిక

లేకయుండెను. ఆదంభుని దాంభికాకారముం దిలకించి నిజమైన తపశ్శీలాదికములు గలయతం డనియుఁ దాను తక్కువవాఁడ ననియు భ్రమలో మునిగి యగస్త్యుఁ డాశ్చర్యపడసాగెను. తనతపం బాతనియెదుట నల్పంబగునని వసిష్ఠుండు సిగ్గుపడెను. కౌత్సుండు తనసరళ వ్రతమును నిందించుకొనెను. నారదుండు తనయదాంభిక వ్రతమునం దనాదరము కనబఱచెను. జమదగ్ని మోక్షాల్ల నడుమఁ దలఁబెట్టుకొనియెరు. విశ్వామిత్రుండుతొల్లుపడెను. గాలవుండు భృగువుఁ దలవాంచికొనిరి. వీరిట్లుండ దంభుండు దేవుని పద్మాసనముపై నతిక్రోధదృష్టిని నిగడ్చి సగర్వముగాఁ గొఱతను గ్రుచ్చినట్లు కదలకుండ నిలువంబడఁ బరమేష్ఠి దయతోఁ దన దంతకాంతులధావశ్యమున నిజవాహనంబగు హంసను నిరసించు నప్పుతోఁ “బుత్రా! రమ్మ నాతోడపైఁ గూరుచుండుము. నియమము వలనను గుణగణ గౌరవమువలనను నీవంచులకుఁ దగిన వాఁడవు.” అని నిస్సందేహముగఁ దన యూరువును తడిచేతితోఁ దుడిచి శుద్ధిచేసిన, బ్రహ్మతోడపై నతికష్టముగా దంభుండు కూర్చుండి “అయ్యా! నీవు గట్టిగా మాటలాడకుము. ఏమైనఁ జెప్పఁ దలఁచినచోఁ జేతితో బాగుగ నోరుమూసికొని వలుకుము. అట్లయిన నీనోటిగాలి నాకుఁ దగలకుండును. అట్లుచేయకుంటివా నేను మైలపడదను.” ఇట్లని నిర్భయముగా నుడువ సర్వస్వతీనాథుండు వాని శౌచమునకు మిగుల నాశ్చర్యపడి చిఱునగవుతో “నిజముగా నీవు దంభుండవే” యని చేయి యాడించి “లేలమ్ము, నీవుభూలోకమునకేగి నిఖిలజలనిధివేషితమైన భూమండలమంత

ట దేవతలకై నను దానిత్వము తెలియశక్యముగానంత భోగము
 ను యభేచ్ఛముగా ననుభవింపు"మని సాదరమునఁ బలుకఁగా
 సుసారసాగరమున నున్నవారి మెడకుఁ జట్టరాయిగట్టుటకై నర
 లోకమున కాదంభచక్రవర్తి యవతరించెను. పిమ్మటఁ దనకు వా
 ఫయోగ్యమైన స్థానమునకై నగరములుఁ బల్లెలు వనములుఁ బ
 ర్వతములుఁ దిరుగుచు గౌడదేశముంజేరి, జయధ్వజములన్ని దిక్కు
 లచు బాఁతించి యనంతరము బాహ్లికదేశవాసుల మాటలలో
 ను, దూర్పునాటివారి, దాక్షిణాత్యుల ప్రతనియమములలోను,
 గీరరాష్ట్రీయుల యధికారములోను గౌడదేశమునం దన్నింటిలో
 ను దంభుఁడు ప్రవేశించెను. శ్రాద్ధములు పెట్టించువారు, సిద్ధచూ
 ర్ణములు దాల్చువారు, ప్రాతఃకాలమున భస్మస్రీపుండ్రము లుం
 చుకొనువారు, నీతనికి సాహాయ్యములు. పిమ్మట నతిశీఘ్రముగాఁ
 దనశక్తులను బ్రతిచోటికిని బాపి తానుమాత్రము మూర్తివం
 తుఁడై మతాధిపతుల నోళ్ళిఁగోఁ బ్రవేశించెను. తర్వాత గురు
 వుల హృదయములందుఁ, బివప శిష్యుల మనస్సులలోను, వె
 నుకఁ దపస్సుచేసికొనువారియందుఁ, గుటిలులగు నియోగుల
 యెడఁదలయందు ననంతరమున దీక్షితుల కుక్షియందును జేరి
 పదపడి వరుసగ లెక్కలువ్రాయువారు, వైద్యులు, సేవకులు, వ
 ర్తకులు, కంసాలులు, నటులు, భటులు, సంగీతముపాడువారు,
 ఘలుకుఁబడికలవారు, చారులుమొదలగువారిలో నివసింపసాగె
 ను. చిట్టచివరకుఁ దనయంశములంగొన్నిటిని బక్షులలోను వృక్ష
 ములలోను మృగములలోను జొన్నెను. చేఁపలను బట్టుకొను

టకైతిపమొనర్చున ట్లొకకాల్పిపై నీటిలోఁ గొంగ నిలువంబడుట
 మనమెఱుంగుదుము కావున దానియందు దంభచిహ్నమున్నద
 నుటకు సంశయములేదు. జడలు (ఊడలు) వల్లలములు (నార
 లు మొదలగునవి) ధరించి యెండకుఁ జలికి వానకు సహించి
 చెట్టెందుకునిలుచును. దానికి నీరుకావలయును గావున. అదియు
 ను దంభనిమహిమయే. ఈరీతిగా నాలోచించితిమా దంభుఁడు
 సమస్తపదార్థములందు నున్నాఁడు. ఆరహస్యమును గనుఁగొ
 న్నమానవుని యొద్ద నెవ్వరిమాయలును బనికిరావు. దంభవికా
 రముగల వంచకులందఱికిఁ జక్రవర్తి యగు వామనదంభుఁ డగు
 శ్రీహరి త్రిలోకములను మూఁడడుగులక్రింద నాక్రమించుకొ
 న్నది యెవ్వఁఱుఁగని విషయము.

ద్వితీయసర్గము.

లోభుని జక్కఁగా గనిపెట్టవలయును. ఏమనః—లుబ్ధుల
 వలనఁ బ్రతిచోటను భయముకలుగుచున్నది. లోభాకృష్టునకుఁ
 గార్యాకార్యములు బాత్తిగాఁ దెలియవు. మామగల్పించి యొక
 వస్తువుఁజూపి యింకొక వస్తువు నిచ్చుట, మోసపుచ్చుట మొద
 లగు విచిత్రములు లోభము వలననే కలుగుచున్నవి. సత్త్వశమ
 తపసాదులుగలిగి సత్త్వధనులగు శాస్త్రవేత్తల కోడిపోయి లో
 భుఁడు కుటిలమగు వణిజుల హృదయగర్తమునందు దాఁగికొని
 యెను. కావుననే యమ్మునపుడు కొనునపుడు దొంగతూనికలు

ఘోరి ధనమార్జించుచున్నారు. ఈపగటిదొంగలు, జనులను మోసపుచ్చి సంతసించుచుందురు. వివిధాన్యాయములుచేసి దినమంతయు ధనము నార్జించి కోమటి యింటికడ మూడుగవ్వలు దాస మిచ్చుట కతిదుఃఖపడును. పుణ్యకథలు వినుటకుఁ జారాణికుని యొద్ది కెంతయో శ్రద్ధగాఁ బోవునుగాని దానధర్మములు చేయఁబోవునపు డీతఁడు నల్లత్రాఁచు గఱచినవానివలె మాయమగును. ద్వాదశి, అమావాస్య, సంక్రమణము, సూర్యచంద్రగ్రహణములు వచ్చినపుడు చక్షుఁగా న్నానముచేసినను గవ్వయైన నొక్కనిచేతిలోఁబెట్టఁడు. ఏమైన నిచ్చేనేని మరల నెవ్వరు గాని వత్తురని భయంపడి దిక్కుదిక్కులు చూచుచు ముసుఁగు వేసికొని రాజమార్గమును విడిచి సందుఁబడి దొంగవలెబాటి పోవును. ఈవర్తకమాని యంగడిలోఁ గూర్చుండి యమ్మునపుడు యాచకులు పిలిచినం బలుకఁడు, చేతిలో సొమ్ముపెట్టుకొని కొనవచ్చినవానిం జూచి లేచి నమస్కరించి కుశల మడిగి కూర్చుండుటకుఁ బీటవైచి వానితో ధర్మకథలు చెప్పను. సొమ్ముప్పుపడి యున్న యొక్కసంసారి వచ్చి యీవలసినదాని నాకోమటి కిచ్చి “యేనుజనుచున్న వాఁడను. నీకప్పుతీతినది తేపు మరల, విష్టిదినము వచ్చినది, ఏమిచేసెదవో” యనఁ గొంచెము ముఖవికాస మగపఱచి యూసెట్టి మిథ్యాదుఃఖము నటించుచుఁ గార్యాంతరమున దృష్టిపఱపి యెవ్వరితోనో పనియున్నట్లు వెనుకముందులు చూచుచు “నభ్యంతరమేమి, యీయంగడి తమదే, కాని యరువు పెట్టినచోఁ గష్టము, కాలము తొలుమాటుగానున్నది.

మీచిత్తము ! మీదాసుండను. తమరుఁగూడ నెఱుఁగుదురు భద్రాకరణమువచ్చుచున్నది. కావున నప్పటి కప్పులన్నియుఁ బోగు చేసికొనవలెను. నిన్నఁటినాఁడున్నేహితుఁ డప్పటిసికొన్నను భద్రాకరణము వచ్చిననాటి కేరీతినో బతిమాలి సొమ్ము నడిగివుచ్చుకొని యింటికిఁదెచ్చి యాయొక్కనాఁడు నుంచుకొని మరలఁ బంపివేయుచుండును. వ్రతకసరణియిది” ఇట్లని రహస్యముగా సత్యకాలపువారియొద్దనసంబద్ధపుమాటలను బలికి ధనమును జల్లగా నాపాపి క్రయవిక్రయ సమయములందు గడించి నిధులు నుపనిధులంఁగూర్చి కుబేరుని నవ్వుచుండును. లుబ్ధులైనవణిజులారీతిగాఁబోగుచేసినధనరాసులు భోగాదిసద్వినియోగమున కుపకరింపక బాలవిధవల స్తనములవలె దుఃఖభాజనములై యెందుకు నుపయోగింపక నశించును. సంసారు లనుస్మ్రాతయిండ్లను గుల్లచేయు పందికొక్కులవంటి వ్రతకులు తాము తినక యొకరికిఁ బెట్టక గడించిన ధనమును రక్షించుకొనుటయందే గుండెదిగులుతో దినములు నెట్టుచుండురు.

అకటావికటముగా నొడలునిండ గుడ్డలతోఁ జుట్టఁబెట్టుకొని స్ఫటాటోపముగా ముళ్లకంచులోఁ దిరుగు పామువలెఁగుటిలస్వభావము గల పురపతి యను నొక ధనవంతుఁ డగుకోమటియుండెను. అతనియొద్ద నొకసంసారి తనయింట నున్నధనమాతయు దాఁచఁబెట్టి దేశాంతరముపోయి దైవవశమున నష్టములను బొంది స్వజనముం బోఁగొట్టుకొని దరిద్రుఁడై తనగ్రామమునకుఁ దిరిగివచ్చి యొకపురుషుం జూచి “అయ్యా ! మున్ని క్రుడఁ జిన్న

యంగడి పెట్టుకొను పురపతి సెట్టి కనబడఁడేమి యెక్కడి కే
 గినాఁ" డని యడిగెను. "ఇపు డతఁ డధికైశ్వర్యముతోఁ దుల
 దూఁగుచున్నాఁడు. మునుపటివలె లేఁడు; బంగారు, వస్త్రములు,
 కస్తూరి, చందనము, కర్పూరము, మిరియములు, పోఁతలు, నేల
 కులు మున్నగు పదార్థములు నమితముగఁ బెట్టుకొని ముహూ
 ర్తకాలములోఁ గోటకొఁది ధనముల గణించుచు నాయెదుటఁ
 గనబడు కృతచిత్తంబులగు భిక్షులు గల మేరుపర్వతమువంటి
 విశాలభవమున నున్నాఁ" డని యాపురుషుఁ డుత్తరము చెప్పి
 పోయెను. ఆమాటలను విని యాదరిద్రుఁడు మిగులవిస్మయముచేఁ
 దలయాడించి యావ్రక్కుని మేడకుం జని గృహద్వారముకడఁ
 గదలకుండ స్తంభమువలఁ జింపిరి గుడ్డలతోఁ జాలసేపు నిలువం
 బడెను. అనిలిచినవానిని సాధముమీఁది గవాక్షములద్వారా
 శ్రేష్టిగారుమాచి గుర్తించి యూపిరి తిరుగక చేష్ట లుడిగి వజ్ర
 యుధము నెత్తిమీఁదఁ బడినట్లుండి యించుక తాళి మెల్లఁగ
 నెవ్వరును బరలులేని సమయముం జూచికొని క్రిందికి దిగి
 వచ్చెను. వెనుక నేను దాఁచఁబెట్టిన నాసా మ్మిప్పింపుమని యా
 దరిద్రుఁడు తనపేరు చెప్పి వేఁడుకొనియెను. ఆపలుకులు విని
 కోమటి, కనుబొమ్మలు ముడివైచుచు, దిక్కులు చూచుచు,
 జేతులాండించుచు, వంచకవచనము లాడుచు "వృత్తిక్షీణుడగు
 నీపాపాత్ముఁ డెక్కడనుండి వచ్చినాఁడో! ఓయీ! నీ వెవ్వరు,
 నీవెవ్వరికెప్పుడేమియిచ్చినావో! నీముఖమైనఁ జూచినట్లు నాకు
 స్మరణకురాలేదు. మాటలతోఁ బ్రయోజనములేదు. అక్కటా!

గ్రహచారము! కలికాలమహిమ! వీఁ డెట్టివాఁడో చూడుడు!
 నాయొద్దనుండి ధనముం గొనఁదలంచుచున్నాఁడు. వీనిసంగతికని
 పెట్టినారా! మేము హరదత్తునివంశ్యులము, మావంశమువారు
 దాపుఁడుధనమును బుచ్చుకొనుటయే లేదు. అట్టివారివీఁడికి
 దాఁచఁబెట్టినది హరించినారను మహాదోషముగూడఁ దగులు
 చున్నదా! నీ వేనాఁడిచ్చినావు? ఆతిథి జ్ఞాపకముండేనేని నాటి
 మాత్రైక్యపుస్తకములో నాయవ్యయములను నీవేచదువుకొమ్ము.
 నేను ముసలివాఁడను, గాఁబట్టి, పుత్రునిపై సంసారభారమును
 బెట్టి పద్దులమాత్రమే వ్రాముచుండు” నని నిరాకరింపఁ గోమటి
 కొడుకుదగ్గఁకుఁ బోయి తనసంగతి చెప్పుకొనెను. మాతండ్రి
 యేఁ గాని యే నెఱుంగనని పుత్రుఁడును, బుత్రుఁడే గాని యే
 నెఱుంగనని తండ్రియు రాకపోకలచే నాదరిద్దుని బంతివలె
 నాడించిరి. ఏమియునాధారము కానఁబడక దుఃఖించుచు నాతఁ
 డు రాజుగారియొద్ద మనవిచేసికొనియెను. సెట్టిని బిలిచి ప్రభు
 వెంతయడిగినను జెప్పక కోపపడినను సహించెను, బాధపెట్టిన
 నోర్చుకొనెను, పెక్కులగు యాతనలం బెట్టినను ధైర్యము
 విడువలేదు, ప్రాణమువిడుచుటకైన సిద్ధపడెనుగాని రూకలో
 నొక్కభాగమైన నిమ్మట కొడంబడకుండుటయే గాక నాచేతికిఁ
 గించి త్రయినను దాఁచు మని యీతఁ డీయనే లే దనియెను.
 ఈరీతిగా స్వభావలుబ్ధులు, ధన మనుసముద్రపుసీరు ద్రాగు
 నధికత్వష్టగలవారును దృఢప్రాయముగ శరీరమునైన విడిచెదరు
 గాని విత్తములేశమైనను విడువరు.

పూర్వకాలమున ధనాధిపతి యగుశుభేషుని యొద్దికి బాల్యస్నేహితుఁడగు శుక్రుఁడు వచ్చి “దేవదానవులయొక్కవరముల నన్నింటిని మించిన సీయైశ్వర్యము విరోధులకు దుఃఖమును మిత్రుల కుత్సాహమును గలిగించుచున్నది. విత్తనాయకుం డగు సీయట్టిచెలికాఁడు నా కుండియును నేను గుఱుబభారమును మోయలేని దరిద్రుఁడనై యుంటిని. సుఖదుఃఖములు రెంటి యందును బనికీవచ్చువానినే స్నేహితుఁడౌచురు. యశస్సంపాదనపై నాదరము గలవారు నర్థులఁ బోషించువారు సద్వంశజులు నగునుహాత్ములసంపద నేస్తుల కుపయోగింపఁబడ వలయును. బహుప్రణ్యాపరిపాకమున లభించి భద్రముగా రక్షింపఁబడుచుండు ధనమును జెలియు సుఖదయస్సును వివత్తుసంఘం గూడ నాధారము.” అని నమస్కరించుచు నెవ్వరు లేనిసమయమునఁ జెప్పుకొనఁగాఁ గుభేషుఁడు, స్నేహలోభములు రెండును బెసంగొని తన్నరికట్ట “బాలమిత్రము నిన్నెఱుంగుచును నీకును నాకు మిగుల స్నేహంబు గలదు. కాని ప్రాణములైన విడిచెదం గాని ధనలేశమైనను విడువ సమర్థుఁడనుగాను. స్నేహితులు, బంధుగఱులు, మిత్రములును, భార్యలు, బుత్తులుఁ గార్యవశమునను వలసినప్పుడును జాలమంది దొరకెదరు, లోకమునందు ధన మట్లు దొరకునా! అరులకు దానము చేయుట యతిసాహసము, నతిదుష్టరము, మఱియు నత్యాశ్చర్యమును. జీవనములైన నిచ్చుం గాని ధన మించుకంతయెవ ధనికుఁ డీజాలఁడు.” అని యాశాభంగకరము లగువాక్యములు పలికిన శుక్రుఁడు

తలవాంచి కుందుచు నిటికి జని మాత్రులతోడ నాలోచించి
కుబేసుని ధన మాతము మాయచే నపహరింపవలె నని యాతని
హృదయము జొచ్చెను. శుక్రుడు ప్రవేశించుటచే విత్తపతి
శుక్రునిచే నియమింపబడిన బ్రాహ్మణులకుఁ గలధన మంతయు
నత్యుత్తత్యాగము గావించెను. ఇట్లు సకలధనము హరించి
శుక్రుడు చర జరిగినసూక్తి యాతయు ధననాశుడు గ్రహించి
శోకించుచు మొగముపైఁ జేతులునైచుకొని శంఖాదు లగు
నిధులతోఁ గూడ విచారించి వేడి నిట్టూర్పు విడిచి “సుహృ
దుఁడు, మాయాని, యతిలుబ్ధుఁడు, ధూర్తుఁడు, రాక్షససహ
యుఁడు నగు నాగుట్టాతయు దెలిసిన శుక్రునిచే మోసపోయి
తిని. ఇప్పుడు వానిచే నిర్ధనుండనై గడ్డిపరక కంటెరు దేలిక
వాడ నైతిని. ఎవ్వరితో నాదుఃఖము జెప్పుకొందును. ఎక్కడి
కి బోదును, ఏమిచేయుదును. ధనరహితుని జనులు విడిచి
పెట్టెదరు. జనరహితునికి బరాధవము కలుగును. పరిభవింపఁ
బడినవానికి దుఃఖభారము మొడగును. మనుజునికి బ్రేమా
స్పద మయిన ధనము పోయినచో బ్రాణములుకూడఁ బోయి
నట్లే. విద్వాంసుఁడు, సుభగుఁడు, మానవంతుఁడు, విశ్రుత
కర్తుఁడు, గులోన్నతుఁడు, శూరుఁడును విత్తవంతుఁడేయగును.
విత్తహీనుఁడు గుణవంతుడైన గుణరహితునట్లు లగును. అని
మిగుల వగచి శంకరుని శరణుచొచ్చెను. పూర్వస్నేహితుఁడు
విశ్వేశరణ్యుఁడు నగు నామహేశ్వరుఁడు శుక్రుఁడొనర్చిన సకల
మును గుబేరునివలన విని యాతనికై దూత సంపి పిలిపించెను.

శ్రీఘ్రముగా దూతతోఁగూడ వచ్చి యంజలి బంధించుకొని నిలిచిన ధన ప్రభావిశకుండగు శుక్రుని బురారి చూచి “ఈ నీన్నే హితుఁడు కృతజ్ఞుఁడనగు నీచేత వంచింపఁబడినవాఁడు. కృతఘ్నుఁడుకూడ మిత్రద్రోహ కార్యమున వ్రొవఁడు. అట్టివోఁ బ్రాణస్నేహితుఁడు ననురాగముగలవాఁడునగునీతనిపట్టన నీవొనర్చిన వంచనతగనిది. సజ్జనునకు నీవొనరించిన యీపని నీకు శాస్త్రసమ్మతమా, వ్రతయోగ్యమా, వంశానుగుణాచారమా ! ఇట్టి గుణములు నీ భ్యాసమేనా ! లేక గురుజను లుపదేశించినారా ! నీనైజగుణమా ! నీబుద్ధివైభవమా ! యెట్లు నేస్పికొంటివి. ధన మెవ్వరికిఁ బ్రయముకాదు ! ఎవ్వరికి ధనమువలన సంతసముపుట్టదు ! అయినను యశోధనాభిలాషులు మాత్రము దుష్టాచార్యములచే ఫిసమును గ్రహింపరు. అమలము విమలము నగు భృగుకులమును లోభగుణముచే మలినము గావింపకుము. యశోరాజహంసకు లోభమేఘముచు శత్రువుగా నెఱుఁగుము. అనంతమగు కీర్తిని విడిచి యనిలాకులతృణలవోపమాన మగు ధనము నెవ్వఁడు గ్రహించునో యాతనికంటె ధూర్తుని గానము. సాధువృత్తిని విడిచి కుటిలబుద్ధిచే నేరము దాను వంచించునో వానిచేతనే తనపూర్వసుకృతము హరింపఁబడును. దూషితయశుల సహజకోమల మగులక్ష్మీ యపవాదతరుజనిత మగు గాటువాసనచే మూర్ఛపోవును. సత్పురుషుల విశదమగు కీర్తిపటికంపుటద్దంబులు పరిభవమఃఖతజననిశ్వాసముచేఁ గళంకితములు కాఁగలవు. అతిమలినము నసమాజసముగా నీకు సుభ

వించిన దుర్యశమును బరులవిత్తము నిచ్చివేసి పోగొట్టుకొను
 ము. విమలయశమునకుఁ బట్టుకొన్న యపవాదధూళిని నీస్వహా-
 స్తములతోఁ దుడిచి వేయుము. నామాటలు విని పరులధనము
 ను బరుల కిచ్చివేయుము.” అని యెంత చెప్పినను పరధనవిబక్త
 తృష్ణచేఁ జేతులు జోడించుకొని శుక్రుఁడు త్రిభువనగురునితో
 “భగవంతుఁడా! యనుఁడేంద్రకిరీటకోటిపై విహరించు నేలిన
 వారి శాసనమును సత్వహీనుఁడు మర్గతిం బొందఁ గోరువాఁ
 డుఁ గాఁ డేని నెవ్వఁ డుల్లంఘించును. ఏదరిద్రునిగృహాబుర భృ
 త్యులు, భార్య, సుతులు దుఃఖించుమామరో వానికిఁదక్కఁ
 గార్యాకార్యవిచార ముడిగి మఱియెవ్వనికిఁ బరధనము హరింప
 బుద్ధి వొడమును! ఈకుబేరుఁడు బాలమిత్ర మని యాపద
 క్కకటకువచ్చు నని దినదినము సంతసించుచుంటిని. నాహృదయ
 మున నాశయును మిక్కిలిగా నుండెను. ఒక్కనాఁ డేను సిగ్గు
 విడిచి యాచించినను విగతలజ్జుఁ డగు నీతఁడు లేమ లేదను
 కత్తికోతలచే నాయాశను దెగఁ గొట్టివైచెను. ఆశాభంగము
 గావించుట యనఁగాఁ గత్తిలేకుండ నఱకుట, నిప్పులేకుండఁ
 గాల్చుట, విషముపెట్టకుండఁ జుపుట వంటిది. కావున నాకో
 కుబేరుఁడు శత్రువు. శత్రుని వంచించుట సుకృతసమానము. దరి
 ద్రుఁడు మిషచే ధనము సంపాదించినను నపవాదం బొందఁడు.
 మీరు కలవాస్తవముం దెలిపినను గొంచెమైన ధనమునువిడువఁ
 జాలను. విత్తము ప్రాణముకంటెను శ్రేష్ఠము. విత్తత్యాగమునఁ
 బ్రాణత్యాగము జరగును.” అని మఱియు మఱియుఁబ్రార్థించినను

జనమాటవినలే దను క్రోధముచే మహాదేవుఁడు శుక్రుని మ్రొగివై
 చెను. ప్రళయాగ్నిభీకర మగునీశ్వరజతరానలమునం బడి యొ
 డలు కాలుచుండఁ బెద్దబొబ్బలువెట్టు నాభార్గవునితో నుమార
 మణుడు ధన మిచ్చివేయు మని నొక్కినొక్కిచెప్పెను. నాశన
 ముం బొందినఁ బొందుదుం గాని ధనమును విడువఁ జాల నని
 శుక్రాచార్యులు నిరాకరించెను. పిమ్ముట ధారణావిశేషంబున
 గంగాధరుండు జతరానలంబుఁ బ్రజ్వలింపఁ జేసి బాధించి యా
 దుర్గిహదగ్ధ మగుపరులవిత్రమూ నిచ్చివేయుము, నాయుదర
 మహోదధిం గల బడబాగ్నిం బడి నశింపకు మని యెంత చెప్పి
 నను నతిశయతాపముచే శరీరము దగ్ధమయిన నగుంగాక యేచు
 ధన మించుకంత యైన విడువ నని శుక్రుఁడు చెప్పి జ్వలనజ్వాల
 లంతకంత కెక్కువ యగుటచేఁ దాళఁజాలక స్వల్పాయుశ్చేషుఁ
 డై దేవీస్తవము గావించెను. ఆస్తోత్రమునకు మెచ్చినగౌరినాథు
 నికరుణవడసి యుద్ధరింప నారుదుని శుక్ల ద్వారముననతఁడు వెలు
 పటికి వచ్చెను.

ఇట్లు స్వభావము చేతనే లుబ్ధులగుజనులు తీవ్రము
 లగుబాధలనైన సహింతురు, గాని, యధములవలె సహజకౌటి
 ల్యమును విడిచి విత్తమును గొంచెమైనను విడువఁజాలరు. కా
 వున లోభమువలనఁ గుటిలస్వభావముగలిగిన కపటకల పొడమి
 లోభివారిమనస్సుల నివసించుచున్నది. వారు లోకమును వంచిం
 చుచున్నారు. లోభగుణము లేనివారు వంచించలేరు.

తృతీయసర్గము.

కామము సౌందర్యాతిశయము కలదగుటచే నత్యంతము మోహమును బుట్టించుచు మాధుర్యము కలిగిన విషమువలెనే విషమముగా నతిశీఘ్రమునఁ బ్రాణములను నూరియించుచున్నది. నూచితదానులుఁ బరిమలలీనాలివలయహుంకారులు నగు కామ కలితగజేంద్రు లబలలచే నతిశీఘ్రముగా బంధింపఁబడుచున్నారు. స్త్రీలపాదాఘాతంబు లనునంకుశములపోటులకును బాధనములకును, విషయముషితంబును స్త్రవంచితంబు నగు కామగజేంద్రము సహించును. స్త్రవంచితంబు సహింపలేని దేది ! విషయవివశుఁ డగుమనుష్యుఁడు దీర్ఘవ్యసనికుండుఁడు, భ్రాథంగజ్ఞుఁడు నై స్త్రీలకు వశంగతుఁడై వారిచేతఁ గేళీమయూరమువలె నాట్యముచేయింపఁబడును. రక్తాక్షర్షణస్తక లగు మాయావినులు మోహంధకారరాత్రులయందు ముగ్ధులహృదయములను బిశాచికావితతివలె హరించుచున్నారు. అనురాగవంతులకు వలలవంటివారు, మనోగజమును బంధించు గొలుసు లట్టివారు, వ్యసనవపుష్పగుచ్ఛములఁ బోలినవారు నగు మానినులకు వశుఁ డైనవానికి ముక్తిలేదు. సంసారచిత్రమాయలు, శంబరాసురుని మాయలు విచిత్రీయను రక్తసి మాయలు నెఱిగిన జితాత్ముఁడు కూడ యుపతీజనలమాయల నెఱుంగఁ జాలఁడు. కుసుమసుకుమారదేహాలు, వజ్రకఠినహృదయలు, విచిత్రచరిత్రలు నగు నంగసలకు నిజముగ నెవ్వఁడను బ్రేమ యుండదు. అనురక్తులపై విరక్తి, విరక్తులపై ననురాగము, నమ్ముల

యందుఁ దృణీకారభావముం గలిగి, వంచనావచనప్రియ లగు నాఁడువాఁకి సద్భావముండు ననుట సంశయమే. బహుజనదృష్ట, విలాసఃకీలాంగి, ధైర్యధర్వంసపతాకయు నై కలికి యెవ్వనియింటనుండనో యాతని కది యధిపురాలుగాని యిల్లా లెన్నఁటికిని గాదు. మస్తథవికారములచే జయింపబడి, నష్టచేష్టుఁడై మూఁగవానివలె నింటనున్న మగవానికి మగువ నోటమన్నుగొట్టుట నిశ్చయము. అఱిస్ఫుటాక్షరములు గలుగునట్లు కామకలచే వాక్యములను బంధించి స్వభావముచే నేమియు నెఱుఁగని మగ్ధవలెనే ప్రాధాంగన వెనిమిటిని దనకుఁ దిలకముక్రిందఁ జం ద్రునిఁ దెమ్మని దొంగయాచననేయును. ఇచ్చవచ్చిన ట్లనవరతముఁ దిరుగుటలో మొద్దుదేఱిన కామినిపాదములను విలాసవిజితుఁ డగుమగవాఁ డొక్కసారి తాను దీర్ఘదర్శనమునకుఁ గొనిపోయి నొచ్చెనేమో యని స్వయముగాఁ బట్టి యొత్తుచు. కనుసంజలచే న్నొక్కఁటి, మాటల వేఱొక్కభంగి, జేష్టలలో నింకొక్కకైవడి, సురతములం దొక్కకరణిని నటించు స్త్రీలు సహజముగ వేసగ తైలవఁటివారు. నిజఁ తిచపలకురంగి, పరతరుభృంగి, స్వభావమాతంగి, విధ్యావిభ్రమభృంగి, కుటిలభజంగియు నగుస్త్రీ యెవ్వఁకి సొంతము? ఇలుదెఱంగుల బహువిధయావనులతోఁ గూడి యనవరతము నుండుఁగాన వేశ్యజన్మము త్తమ మైనదని నారి నట్టార్చుచు నిర్జనస్థలమున నిచ్చలుఁ జింతించుచుండును. చకలయగుమగువ హర్ష్యంబుపైఁ గూర్చుండి దాఁరింబోవువారిఁ గాంచుచు గీతములు వాడచుఁ జరువులెత్తుచు నకారణముగ

స్ఫటికాక్షమాలవంటి నవ్వులను నవ్వుచుండు. నాపతి పశుప్రాయుండు, పలుకను, గావింపను, జేతఁగానివాఁడని స్వజనములో నుడువుచుఁ బురుషవ్యాపార మంగనయే చేయును. జీవన్ముతుఁడగుభర్తగలకామిని తానే తనయింటికి వచ్చిన వారి కెనురుగాఁ జనును. వ్యవహారవిషయములలో స్వయముగ రాకపోకల నొనర్చును, గట్టిగా మాటలాడును.

ఈర్ష్యగలది, వృద్ధునిభార్య, సేవకపత్ని, నియోగివనిత, నటునిపడఁతి, కారుకర్తచేయు నాతనిగృహిణి, లుబ్ధురాలు, సార్థవాహునిగరిత, గోష్ఠీవిహారణస్వభావురాలు, స్వభావముచేదరుణులయందు వాత్సల్యముగలయది, పరగుణగణరముచేయునది, తనభర్తదోషము లెంచునది, యల్పధనముగలయామె, భోగాసక్త, రూపవతి, వికారరూపముగలయాతని మగువ, ముగ్ధుని పెండ్లము, సకలకలలు నేర్చినది, నీచస్నేహముగలది, ద్యూతమధుసానములం దాదరముగలది, పెద్దకథలు చెప్పునది, పాటలుపాడునేర్పు గలది, పుంశ్చలీసహవాసము గలది, శూరనిరప్రసంగములం దాసక్తిగలయామె, యింటఁ బనులుచేయునిది, పలువేసములు వేయనట్టిది, సిగ్గులేనిది, యసత్యాలాప, మాటకు మాట బడలు చెప్పునది, క్రీడిపేశలాలాప, కుశలవార్తానిపుణ, విజనస్థలక్రీడాసక్తయై ప్రకాశమున సావిత్రివలె నటించునది, యాగములకుఁ దీర్థములకు దేవాలయములకు గణకులగృహములకు వైద్యులఁ యిండ్లకుఁ దిరుగునది, భోజనసానాదుల కధికవ్యయము చేయునది, యత్రోత్సాహములు గలిగించునది, స్వతఃత్తురాలు,

భిక్షుకులు తాపసులు వీరింగన్న భక్తి చూపువది, స్వజనులందు విరక్తిగలది, దర్శనదీక్ష గలయది, పతియ దనురాగము లేనిది, సమాధివహించునది మున్నగువారు నష్టచార్మితులుగా నుండు రని గ్రహింపవలయును. సతతానురక్తదోషలు మోహితజనతా బహుగ్రహాలు నగు సాధ్యులు స్త్రీలు పిశాచికలును రక్తచ్ఛాయాహారిణులు గదా? స్త్రీలవలలో నెవ్వఁడు పడునో యాతఁడదాంతుఁడు, బుద్ధిలేనివాఁడు. నీచకార్యమునకై కష్టించుచున్నను దనకుఁ బ్రీతి యున్నకతనఁ బడుచున్న యి క్కట్టలను బాటింపఁడు. అట్టివానిపై నందఱు నధికారులే. శ్పాగారశౌర్యకత్తనము నసమంజసదానవర్జనము నను నివియే స్త్రీలను వశపఱచుకొనవలె నన్న ముత్రతంత్రహితసాధనములు. సహస్రమాయలు గలవారు కలికాలమును చీకటి దిరుగు రక్తసలు నగు మానినుల పాపచార్మితుమును విన్నచో నెవ్వరికి దేహములఁ గంపముజనింపదు !

పూర్వకాలమున ధనపతిం దిరస్థరించు విభవముగలిగి సముద్రునివలె రత్నాకరుండై ధనదత్తుం డను విశ్రుతఖ్యాతిని బడసిన వణిగ్వరుండు గలఁడు. ఆతనికి మనోజైశ్వర్యమూర్తివంటిది, సులలితాంగి, నయనవిలాసముచేతనే దిక్కులన్నింటిని జయించినదియు నగునసుమతి యనుకన్య కలదు. అపుత్రకుఁ డగుటఁ బుత్రస్థానమున నిలిపిన యాప్రియపుత్రిని ధనదత్తుఁడు వైభవమునఁ గులమున నభివృద్ధినిఁ దనతోఁ దుల్యుఁ డగు సముద్రదత్తుఁ డనువణిజున కిచ్చెను. అత్తవారియింటనే సముద్రదత్తుఁడు

వసుమతింగూడి యుండి యొక్కపుడు ద్వీపాంతరవ్యాపారమున
 కై చనియెను. భర్త యింటలేనికారణమునఁ జెలులతో నాస్తిక్తి
 పట్టి కేళీవనముల సౌధతలముల విహరించుచు మార్గమున నేఁ
 గునొక్క మన్మథాకారుం గాంచెను. ఆతనినిం జూడఁగ నే యామె
 ధైర్య మెక్కడికో కుమతించేఁ గోపగింపఁజేయఁబడినది వలెనే
 పోయెను. దానిచే విచారశూన్య యై స్తరవికారమును గప్పిపు
 చ్చుకొన శక్తురాలు కాకపోయెను. 'ఓచపలురాల ! శీలమును
 రక్షించుకొమ్ము, కులకూలమును నదివలెఁ బడఁద్రోయకు,' మని
 చెప్పదానివలె గంటలయొడ్డాణము మొఱయఁ, జెలిని బిలిచి
 రహస్యముగ నాతరుణుని వృత్తాంతముం దెలిసికొని తనభవన
 మునకుఁ బిలిపించుకొనియె. కామినుల చపలచిత్తము నెవ్వరు
 నిర్బంధింపఁగలరు? కామవికాసములగుసురతవీలాసములచే సహ
 జప్రేమనివాసములగు నర్తపరిహాసములతో నాస్వైరిణి వానిం
 గలసి యానందించెను. పిమ్మట సముద్రదత్తుఁడు భార్యవల్లో
 కనోత్సుకుండు త్వరితముగ వ్యవహారములు చక్కఁబెట్టుకొని
 మహారంభుండు మామగారి యింటికి వచ్చెను. మహోత్సవవీలా
 వ్యగ్రజనులతోడను సంపన్ని చయముతోడనుబగలంతయుఁగడపి
 రాత్రి దయితాయతుండు విరచితశయనము, బద్ధపితానము,
 జ్ఞాంభితసౌరభధూపంబు నై మనోరంజకమణిదీపములతో సుర
 గృహరూపమున నున్న శయనమందిరముం జేరి మధుమదవిలు
 లితలోచనకమల యగు భార్యను నవనలిని న్నతగజం బట్టా
 లింగసం బాసరైనను. ఆసుందరి హృదయనివాసి యగు పరపు

రుషుని ధ్యానించుచు యోగినివలెఁ గన్నులు మూసికొని చిరకాల మాతని యొద్దనుండి సంకుచితాంగి యై నిట్టూర్పువిడుచుచు నెందులకు నొదవక పోయెను. ఆముగ్ధుఁడు ప్రణయకు పీతురా లయిన దని భావించి చాటువాక్యములతోఁ బాదములపైఁబడి యాచించెను. పరపురుషానురాగిణులుఁ దమయందు విముఖులుఁ బ్రణయకామలు నగు తమభార్యలను మూఱులై పురుషపశువులు రంజిప మొవలు వెట్టుదురు. ఈకామి స్వతంత్ర కాముఁడైనను బరహితకామము కడ నేమి చేయఁగలఁడు. ఘనశత్రుక యగు సంధ్యయందు సహజరాగి యగుసూర్యుఁడే మిచేయుచున్నాఁడు.

ఉపవనకుంజములో గూఢముగా నొక్కచో నుపవతిం దాఁచి తనవతిని విషమమ్ములం గని మూర్ఛనభీనయించెను. ప్రణయాంతమున నిద్రాముద్రితి నయనుండై సముద్రదత్తుఁడు నిదురింప వసుమతి లేచి యలంకరించుకొని మెల్లఁగఁ బూదోట పొదలోనికిఁ బోవఁడు. ఇంతలో దొంగ యొక్కఁడు మధుమత్తజనంబగు నాగృహముఁ జొచ్చి గమనోత్సుక యగునాకులుకులాడి యాభరణములపైఁ గన్నువైచెను. అప్పుడు చంద్రుఁడు తూర్పుదిక్కునఁ బొడిచి నిమిలితతారాలింగనమునుం గావించి కమలములు సంకోచకడఁ గలుపలు వికస్మిల్ల రాత్రియనుమగువ కపటహాసమునంటి తనతుహినకిరణజాలముం బ్రసరింపఁ జేసెను. రవిపఠితాపశ్రాంతియగు నాకసముం గాంచి కుముదకులము నన్వయిచున్నటు లందలి తుమ్మెదలు హుంకారము చేయఁదొడఁ

గెను. నిశాకాంత చంద్రకరములచే దన తిమిరకంచుక మపహ
 రింపఁబడ లజ్జాన్విత యైనదియుం బోలెఁ గుమునామోనాకులం
 బగు నలివలయపటముం గప్పకొనియెరు. ఆయర్ధరాత్రమున
 వెన్నెలలో నందఱు నిదిరించుచుండఁ జీకటిలోవలెనే నిశ్శబ్ద
 ముగా నెలదోఁటకు వసుమతి చనియెరు. వివశయు విషయ
 ప్రోషితయు నగు నాకామిని పొదరిల్లు తూఱుచుండఁ జోరుఁడు
 ను రహస్యముగ భూషణలోభమున వెంట నంటి యుండెను.
 అందు విభూషితంబై యుజ్జ్వలాంశుధారియై కుసమాబులు దా
 ల్చి యద్భుతముగఁ బక్షులచే శంకీపఁబడుచున్న ప్రియుని
 దేహముం గాంచెరు. ఇతకుముందె యాతఁడు ప్రియురాలు జా
 గుచేయుటచే వియోగవహ్నిం గ్రాగువాఁడు దిగ్వాప్తినియగు
 కౌముదిచేఁ దగులఁబెట్టబడిన హృదయముతోఁ జాలకాలము
 ఘోరకేతస్థానమున నిలిచి యిఁక రాదను నిరాశతోఁ జెట్టుకొమ్మ
 ల వ్రేలాడు లతావితానంబున నురివోసికొని ప్రాణములు పోఁ
 గొట్టుకొనియెను. ఆప్రియకళేబరముం గాంచి గూఢముగా విల
 పించుచుఁ దుమ్మెదలు రొదచేయుచున్న పుష్పగుచ్ఛము చెట్టు
 నుండియల్లె నేలం బడి పెద్దతడవు సమ్మోహమీలితాక్షియై
 భూమిం గొఁగిలించుకొని లఘుస్వరముతో 'హా! నయనానం
 ద! ఎక్కడనుంటివి! నీవిశదేంచుసుందరం బగు వదనం బేదీ!
 మందపుణ్యురాలను నిక్కడ నేమిచూచుచుంటిని! ఇంక నెక్కడి
 కాంతుఁడు!' అని కరుణముగ నేడ్చి యురిత్రాళ్లు విడిపించి యా
 శవముం దొడవై నిడుకొని ముద్దుగొని జీవమును బోయదాని

వలె నోట నోరువెట్టి యచురాగరూపమువంటి తాంబూలరాగ
ము బ్రకటించెను. అప్పుడు బేతాళుఁ డొకఁ డాకామిని కుసు
మోత్తరన్మృగమదధూపాదిసారభముచే నాహూతుఁడై యాశవ
మునం దావేశించి దాని ముక్కుఁ గొఱికివైచెను. చాపలోచితం
బును దర్ణయమునకు ఫలము నగుముక్కిఁడితనముం గొని యా
మె నిజగృహంబునకేగి హఃహఃకారము గావించెను. అందఱు
నులేచి యేరియని యపగ సముద్రదత్తుఁడు తననాసికాచ్చేద
ముం బొనర్చె నని యాక్రందించెను. అత్తమామలు మొదలగు
బంధువర్గ మల్లుని గోపించి యడిగిన నేమియును మాఱువలుకక
మిన్నకుండెను. ఉదయమున బామగు లెల్లరు రాజనొద్దవిన్న
వించి రాజక్రోధమున కాతనిం బాలుపఱచి ధనాదిదండముం గా
వింపించిరి.

ఇది యంతయుఁ దనదొంగతనము మానుకొని విస్తయ
ముగాఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జూచుచున్న చోరుఁడు రాజసమీప
మునకు వచ్చి సత్తరింపఁబడి పూఁదోటలోని శవమును దాని
నోటనున్న ముక్కుతునుకను జూపి నిష్ఠారణము, సుహృదుచిత
ము నగుశుద్ధిని సముద్రదత్తునకుఁ గావించెను.

ఇట్టి కుటిలతరలుఁ, గ్రూరాచారలు, సిగ్గులేనివారుఁ,
జపలలు నగుస్త్రీల నెవ్వఁడు తెలిసికొనఁగలఁడు. మతిమంతుఁ
డుఁ గూడఁ జెలులచే వంచింపఁబడుట నిస్సంశయము.

చతుర్దశః.

అందునను వేశ్యాకాంతలు మిగులఁ గుటిలురాంపు. కుటిలానురాగముచే జనులను హరించుచున్నారు. అట్టివారి కపటచరితమునఁ గుబేరుఁడు కూడ సన్నాసి యగును. బహుల తరంగాభిరామములు నిమ్మ గామిరులు నయి సమాద్రమున నదులవలె వేశ్యల హృదయములందును నటువదినాలుగు కళలు గలవు. అవి యెవ్వయనః—

వేషకల, నృత్యకల, గీతకల, వక్రవీక్షణకల, కామపరిజ్ఞానకల, గ్రహణకల, మిత్రచంచనకల, వానకల, కేళికల, సురతకల, ఆలింగనకల, అతిరంగజ్ఞానకల, చుంబనకల, పరకల, నిర్లజ్జకల, వేగకల, సుభ్రమకల, ఈర్ష్యాకల, కలహకల, రుషితకల, మానసంక్షయకల, స్వేదకల, భ్రమకల, కంపకల, ఏకాంతకల, ప్రసాధనకల, నేత్రనిమిలినకల, నిస్సహనిస్పృహకల, మృతోపమకల, విరహాసహకల, రాగకల, కోపప్రతిషేధనిశ్చయకల, నిజజననీకలహకల, సద్భ్రహగమనకల, ఉత్సవేక్షణకల, హరణకల, జాతికల, కేళికల, చౌరకల, పార్థివకల, గౌరవశైధిల్యకల, నిష్ఠారణదోషభాషణకల, మూల్యకల, అభ్యుగకల, నిద్రాక్షికల, రజస్వలాంబరకల, రూక్షకల, తీక్ష్ణకల, గళహస్తకల, గృహార్గలార్పణకల, సంత్యక్తకాముకాహృషికల, దర్శనకల, యాత్రాకల, స్తుతికల, తీర్థోపవససురాలయవిహరణకల, హేలాకల, గృహకల, పశ్చోష్ఠకల, మూత్రకల, వృక్షకల, కేశరంజనకల,

భిక్షుకతాపసబహువిధపుణ్యకల, ద్వీపదర్శనకల, కుట్టిసీకల, యనునివి.

ఊరుఁ, బేరు, వగ్గము, గుణముఁ దెలియని వాని కైనను గొంచెము ధనమిచ్చిన శరీరము నర్పించు వేశ్యలయందుఁగూడఁ గొందఱు మోఘసంకల్పఱు సద్భావములను వెదకుచున్నారు. సకలజనులను వంచించి యాఱ్ఱిచుకొనిన యచురాగము నశించిన హృదయములు గల వేశ్యల మలినధనమును గూడ నొకా నొకహీరుఁడు గుణగణమగ్నుఁడు దిక్కుమాలినవాఁడు, భుజియించుచున్నాఁడు ! నీచుఁడైనను, గుఱ్ఱ మెక్కువాఁడైనను, ఖలుఁడైనను, నేచుఁగునెక్కువాఁడైనను, శిల్పియైనను, నిఖిల లోకవంచనయె వృత్తిగాఁగల యావారకాంతలకు వల్లభుఁడగుచున్నాఁడు.

పూర్వకాలమున మానవంతుఁ డగువిక్రమసింహస్మృపాలుఁడు బలవంతులగువైరుల కోడిపోయి గుణగర్వితుఁ డగుమంత్రితోఁగూడ విదర్భకుఁ బోయి యక్కడ మిగులఁ బ్రసిద్ధివడసిన విలాసవతియను నొక వేశ్యయింట విడిసి నిర్ధనుం డయ్యు బహుధనభోగయగు దానితోఁ గూడియుండెను. ఆవారకాంత, రాజలక్షణోపేతుఁ డగుటను భుజనత్వసంపన్నుఁ డగుటను నరపతి యని గ్రహించి తనకున్న మణికనకసాయుతం బగు కోశమంతయు నావిక్రమసింహునకు వ్యయార్థము సమర్పించుచుండెను. దాని యకాచిత్యము నన్భుతానురాగమును గాంచి రాజు మిగుల విస్మయమాది యెవ్వరు లేనిచోట నొకనాఁడు మంత్ర

తో “ఇది మిగుల విచిత్రము ! తృణప్రాయముగా ధనమంతయు ముదర్థమ వినియోగించుచున్నయది ! వేశ్యల యనురాగము ధననిమిత్తముగానఁ బ్రీతిలేనిదిగదా ! ఇదియేమి ? ధనలవలోభమున మిథ్యానురాగమును రోవెలందులు చూపుచున్నారు, కాని, యెవ్వతె యేని యేవానికొకకైన ధన మిచ్చునా ? అట్టిచో వారి యనురాగము సందేహమే” యని చెప్ప సరపతి వాక్యములకుఁ బ్రధాని సాసూయముగా నవ్వి “రాజేంద్ర ! వేశ్యాచరితమునం దెఱ్ఱికి విశ్వాస ముండును ! వారు సత్య రహితలు, స్వల్పధనలోభము గలవారు, క్షణభోగదాయినులు, తీయనిమాటలతో నిర్విచారుల హృదయముం జొచ్చెదరు. ఈభోగాంగనలు నరుల కాశవలెనే ప్రథమసమాగమమున సుఖమును గలిగింతురు. నడుమ దుఃఖముం గూర్తురు, తుదకు దుఃఖఫలము లభింపఁజేయుదురు. భ్రమభ్రమ బహుమోహములు గల వేశ్యలను సంసారమాయలను నిప్పటికిని హరిహారాదు లగు బృందారకులు గూడఁ దెలిసికొనఁ జాలకున్నారు.” అని వచింప వారాంగనాపరీక్షకొఱకు మంత్రితో రహస్యముగ నాలోచించి విక్రమసింహుఁడు మృతినొందినవానివలె బడియండెను. ఎఱిగియున్న మంత్రి యార జశవమును చితిమీఁదనుంచి యగ్ని తగుల్చుచుండ నంతలో నాకామిని పరువెత్తుకొని వచ్చి చితిపైనున్న రాజుతోఁగూడ వలకాటిలోఁబడి మృతినొందెద నని విలపించుచుండిన దానియత్నముం గాంచి రాజు తనబాహుద్వయమునం గొఱిలించుకొని నీమూలమున

నేబ్రదికితి నని యాదౌర్భాగ్యురాలిం జూచి దానిదృఢప్రేమకు
 సత్యమునకు సంతసించి మంత్రిని నిందించి వేశ్యాగుణకథనముం
 గావించెను. పిమ్మటఁ దన కా పెల్లాబకత్తై యిచ్చినధనముతో
 నేనుఁగులు గుఱ్ఱంబులు భటులు మున్నగు విపులసేవం గూర్చు
 కొని తనవిరోధులను జయించి స్వరాజ్యమును మరలఁ బొంది
 పూర్ణ చంద్రునట్లు వెలుంగుచు నాపణ్యవనితనే యుతఃపుర తరు
 ణిఁగా నొనర్చుకొనియెను. చామరపవనామలితాలక యై యా
 తన్ని యాతనియొద్ద లక్ష్మీవలె శోభిల్లుచు న్నొక్కనాటి యేకాం
 తమున విరచితాంజలియై నమస్కరించి “ఈవాసి కల్పతరువునట్టి
 నిన్నుఁ జిరకాలమునుండి సేనించుచున్నది. ఒకానొకప్పుడు ధన
 సహాయమున నీ కుపకరించిన నాకీసమయమున వాంఛాసాఫల్య
 ము గావింపవలయును. పుణ్యఫలప్రాప్తికారణంబులు, పరరజో
 హరణమార్గంబులు, స్వభావవిమలములు నగు మహాత్ముల సమా
 గమంబులు పుణ్యతీర్థముల మట్టులు వృథకావు. నాకొక్క యకా
 వనపురుషుఁడు ధనముకంటె జీవితముకంటె నెక్కుడు ప్రణయము
 గలిగినవాఁ డిప్పుడు చోరరూపమునం బట్టుఁడి దైవనశమున
 విదర్భపురకారాగారమున నున్నాఁడు ; ఆతనిని నానిమిత్త మై
 సమర్థుఁడవు గాన విడిపింపఁగోరెదను. ఇప్పుట్టున నీపౌరుషమున
 కు, శక్తికి, గులమునకు నుచితసుగుకృత్యము గావింపవలయును”
 అనిన దానివలుకు లట్టె యాకర్ణించి యాశ్చర్యనిమగ్నుఁ డయి
 భూమివంకఁ జూచుచు మాఱుమాటాడలేక వెరుకటి. మంత్రి
 వాక్యములం దలంతుకొని విదర్భరాజుం గొట్టి చోరుని విడిపించి
 వేశ్య కిచ్చెను.

ఇట్లు బహుహృదయలు, బహుజిహ్వలు, బహుమాయలును, వాస్తవముగా నన్వతయుతలు నగు వేశ్యావనితల నెవ్వరు కనిపెట్టగలరు. వారికి వర్ణనదయితుఁడు, ధనదయితుఁడు, దానకర్తదయితుఁడు, రక్షాదయితుఁడు నర్తదయితుఁడు నని యేవురుదయితు లుండురు.

పంచమసర్గము.

మోహుఁడు జనులసర్వము నపహరించు సామర్థ్యము గలవాఁడు. ముందుగా బుద్ధిని నశింపజేయుచు. ఆతఁడు గూఢరూపమునఁ గాయస్థుల¹ ముఖములయందును వాఙ్విప్రతలయందును నివసించియుండును. ధనధాన్యాదికసమృద్ధిగల యెవ్వరింజూచినను సంపూర్ణచంద్రుం గాంచిన రాహుగ్రహమువలె నీకాయస్థగ్రహము సర్వగ్రాహముఁ గావింపకమానను. మోహవిదూరులగు యోగులు జ్ఞానులు సంసారకలల నన్నిటిని దెలిసికొందురు గాని బహుప్రయత్నలైనను గాయస్థుల కలలను (మోహములను) దెలిసికొనలేరు. వివిధమాయానిలయులు, ధనాగార రంధ్రములు, క్షయక్షపాతిమిరులునగు నీ దివిరులే² సమస్తమును. లీనము చేయుచున్నారు, గాని, కాలము కాదు. జనులను ఘోర దండము పా లొనర్చువా రగుటం బట్టి వీండ్రే కాలపురుషులు.

1. కాయస్థులు=పూర్వము రాజులయొద్ద నధికారములుచేసిన యొకజాతివారు. వీరు జనులను బహువిధముల బాధించువారు.

2. దివిరులు=కాయస్థులకే రెండవపేరు.

గణనాతీతపిశాచములే యీ భూగర్భజులు¹ లను విషం బ్రపంచమునం దిరుగుచున్నవి యమమహిషశృంగకుటిల హృదయులగు వీరినెవ్వరును విశ్వసింపరాదు. యమపాశము గూడ నీదివిరుల కంతములం దగుల్కొన భయపడును. కాయస్థులచే హరింపబడిన రాజ్యలక్ష్మీ వారు వ్రాము కలము తుదనుండి జాటు నల్లని మఱీ బిందురూప మగుకన్నీరువిడుచుచు రోదనము గావించుచున్నది. మాయాపనితాలకావలీకుటిలములు, విషమాంగవ్యాసముతములు నగుకాయస్థుల చారిత్రములచే మోహితుఁడు గానివాఁడగవడఁడు. ఈమాయాప్రపంచము విషయగ్రామగ్రాస స్వభావముగల కాయస్థులచేతను నింద్రియములచేతను సర్వకాలముల యందును నాశనము నొందుచున్నది. కాలపాశసన్నిభములుఁ గుటిలములు నగు దివిరుల వ్రాతలు భూర్జశిఖరములందుఁ జుట్టచుట్టుకొనియున్న సర్పములవలెఁ గన్నట్టుచున్నవి. వీరవీ చిత్రగుప్తులు, చిత్రబుద్ధులు, గుప్తకార్యులును. ఒక్క గీటుమాత్రము చెఱచి సహితపదమును రహిత²మని మార్చునంతటి ప్రజ్ఞ కల

1. భూగర్భజులు = భూగర్భస్త్రములవై రాజకీయవ్యవహారముల నాయవ్యయముల వ్రాయఁ గాయస్థులకు వచ్చిన మూఁడవపేరు.

2. ఏదైఁ గల త్రము వ్రాయునపుడు “ఫలవృక్షసహితముగా” నని వ్రాయుచున్న ముందే నాని పిమ్మట రెండవపక్షమువారియొద్దఁ గొంత లంచము పుచ్చుకొని “ఫలవృక్షరహితముగా”నని దిద్దుచు రనుట. ఈ స, ర లకు భేదము నాగరాక్షరములలో నతిస్వల్పము. ఇక్కవియభిప్రాయము నాగరాక్షరముల ననుసరించియే యున్నది. అందొక్క గీటు చెఱపితిమా స యనునది ర యగును.

వారు. (1) భేదాక్షరములు(వక్రలిపి)వ్రాయుట,(2) అంకములు గుప్తముచేసి వ్రాయుట,(3)వచ్చినవారిని దమవశముచేపికొనుట,(4) వ్రాసినదానిలో నడుమ నడుమ నొక క్రొత్తమాటచేప్పుట, యున్నమాట తీసివేయుటయు, (5) వ్యయము నెక్కువగాఁ జూపించుట,(6) యోగ్యవస్తువులను బాహుళ్యముచేపికొనుట, (7) ఈయవలసినధనమునీయకుండుట,(8)మిగిలినధనముచూపించుట,(9)ఒకవృద్ధు పోగుచేసిన ధనమంతయు హరించుట,(10)మొత్త మొత్తో తెలియకుండఁ జేసి యాయవ్యయములు చేయుచు ధనము హరించుట, (11) చినిగిపోయిన పత్రములు వ్యవహారములోనికిఁ దెచ్చుట, (12) నష్టపత్రములం గనఁబఱచుట, (13) ఉన్నదానిని నష్టమైన దని చెప్పుట,(14) విక్రయించినదానిని మరలఁ దెచ్చుకొని వాడుకొనుట,(15)“ఈధనములోనుండి కొంత హరించుట యెట్లు, వీనిని మోసపుచ్చుట యెట్లు” అని నానాప్రకారముల యోజించుచుండుటయు, (16) అపగవచ్చినవాని కాధారము లేకుండ వ్రాతములు తగులఁబెట్టుటయు నని, సకలకుండు,క్షయస్వభావముగలవాఁడు, నవనవరూపుఁడు, వృద్ధిబొందవలసినవాఁడు, నగు కాయస్థునికిఁ గుటిలము లగుకలలు పదాఱు దోషాదు డను చంద్రునికివలెనే కలవు. కూటస్థులుఁ గాయస్థులును, సర్వవకారమగు సిద్ధమంత్రముచే గురువలె విధితమాయులై క్షణములో వృత్తిచ్ఛేదముం గావించుచున్నారు.

ఒక్కజూదగాఁడు ధనము, పశువులు, కట్టుకొనుబట్టలుఁ బోఁగొట్టుకొని దొంగయను సుశయము గలిగి బాధువులు విస

రింజుగా మిక్కిలి వ్యసనపరుండై పూర్వకాలంబున సమస్తస్థలములం దిరుగుచుండెను. ఆతఁడు పుణ్యవశమున నొకప్పు డుజ్జయిని వచ్చి స్నానముచేసి తిరుగుచు నొక విజనస్థలమున శివాలయముం గాంచెను; ఆదేవాయతనములోనికిం బోయి నిర్వాప్తిపాఠం డగుటచే నిత్యమును గడుగుచుఁ దుడుచుచు బుష్పంబులం బూజించుచు, స్తుతించుచుఁ బెద్దకంఠముతో గీతములు వాడుచు, దీపమువెట్టి నిర్నిద్రుండై జపముచేసికొనుచుఁ దనదుర్గతి పాపుకొన నాదేవుని సేవించుచుండెను. ఒక్క దివసంబున నాతండు గావించు శుభశతమునకు మెచ్చి భవభయహారియు భూతపతియు నగు మహాదేవుండు “పుత్రా! ఇదిగోఁ గొను”మని యేమోవర మచుగ్రహింపఁ దలంపఁ గపాలమాలికలలో నున్న యొక్క పుత్ర యనవరతము మహాకాలునకు సంజ్ఞ చేయసాగెను. అర్థోక్తికే మిగులఁ బీడింపఁబడి కపాలము సన్న చేయుచుండ నెఱిగి యాజూదరి దురదృష్టమున నీశ్వరం దూరకుండి యొక్కింతతడవునకు వాఁడు స్నానార్థం బరుగ నెవ్వరు లేనియపుడు దుతాం శుపటలపంక్తి గంగాతరంగములవలె నెఱుచు నాపురుకతో నిట్లనియె. ఈకితవుండు నన్ను సద్భక్తిచేఁ జిరకాలమునుండి యాశ్రయించుకొనియుండెను; సాధువైసవీనికి నేను వరదానముం గావింపఁ బోవ నీవేమి నిమిత్తమున నన్ను గోఁకి సంజ్ఞ చేయుచుంటివని యడిగెను. ఆకపాలము దేవునిపల్లులువిని విషవయనోష్ణచే గల్గితమగు మాఝీండు సుధారసమునం జీవించినదియుంబోలె నిట్లు లని విన్నవించుకొనియెను. “ఆదిదేవ, యిదిసులభముగఁ దమకు

విశదమైన దైనను నన్ను మరల నడుగుచున్నారు. ఈజూదగాఁ
 డతిదుఃఖితుఁడై, దారిద్ర్యప్రభావముచే నిఖిలనిజకృత్యములను
 విడిచి యీ నీమందిరమున ధూపదీపములు కుసుమార్చనముం
 గావించుచున్నాఁడు. దుఃఖితుఁడు తపస్వి యగును. ధనరహి
 తుఁడు సాదరుఁ డగును. భ్రష్టాధికారవిభవుఁ డితికుమున్న
 సర్వప్రణతుఁడై యుడినను బ్రియూవకుఁ డగును. నిర్ధరుఁడు
 దేవార్చనముం గావించును. పిచ్చులకు నమస్తరించును. బెద్దల
 గురైఱుంగును. మిత్రములను వెదకును. ఇరుపగుఱు కఠిన
 మైన దైనను గాల్పబడెనా పనుల కొదవును. వ్యసనపఠితప్త
 హృదయఁడు సర్వకాలమును సదాచారుఁడుగా నుండును.
 వైభవమదమోహితునకు స్త్రోరలు జ్ఞాపకమునకే రావు. భగ
 వానుడా ! ఆశాపాశములచే వ్రేలాకుచు నైశ్వర్యాపేక్షకుఁ
 డైన యీభక్తుఁడు నీ కత్యంతసపర్యం గావించుచున్నాఁడు.
 మీరు వరము దయచేసినపిమ్మటఁ గంటి కగపడఁడు. ఒకకార్య
 మొకరివలన సాధింపవలయు నను తలంపుగలవాఁడు సేవకుని
 వలె నుండును. పని తీఱినవెనుక నెవ్వరుచు బ్రవంచములోఁ
 గృతఘ్నులు నమ్రభావముం గనఁబఱుతురు. తనకు లాభ మున్న
 పుడే యొకరియొద్ద నతియత్నమున నుండుదురు. కార్యమునెఱ
 వేఱిన పిమ్మట నిష్ప్రయోజకు లగుదురు. దేవా ! ఈయూలయ
 మున ఫలజలకుసుమాదిభోగసామగ్రి వీనివలనఁ బూర్ణముగా
 నున్నది. ఈతండు పోయినపిదప విజనంబగు నిక్కడకు నెవ్వరుచు
 దేరు. కాఁబట్టి యిక్తితవు నిచ్చటనే రక్షించుచుండుము. వర

మిచ్చితివా నీపూజ నీవే చెఱచికొందువు. ఇట్లని విన్నవించిన యాకాయస్థకపాలముమాటలు విని మిక్కిలి విస్తయముబురుబొంది మహాదేవుండు “నిజముగా నీ వెవ్వఁడవో చెప్పు” మని యడిగెను. “నేను మగధదేశమున గాయస్థకులంబునం బొడమి స్వకులారములు విసర్జించి యనవరతము స్నానజపవ్రతనిరతుఁడనై తీరాటనము గావించుచు సకలశాస్త్రములు నర్థసహితముగ నేర్చుకొని భాగీరథీనదిలో మేఘ దోఱింగి నీపాదపద్మము లాశ్రయించితిని.” అని వాఁడు దేవునితో విన్నవింప నాకరించి “కపాలశేషముగా నున్నను నీకొటిల్యకళను విడువలేదు కావున నీవు సత్యముగాఁ గాయస్థుఁడవే” అని ఫలలోచనం డాశాల తలండుఁ దనమాదహాసకీరణములచేఁ దెల్లపువ్వులు పూయు నట్లుచేయుచు నింతలో స్నానము చేసి వచ్చిన యాబీదజూడఁ జీకి వరదుండు వర మిచ్చి హితమొసర్చి యతిశీఘ్రముగఁ దనరుండమాలికలోనుండి యాకాయస్థకపాలము దీసి విసరివై చెరు. అస్థిశేషుఁడైనను గాయస్థుఁడు జనాపకారముం గావించునది సహజమలిన మయినదియు నగుతనకుటిలకలను యమదంష్ట్రను వలె విడువఁడు. సతతాశుచులు భావదూషితులు దోషయుక్తులు నగు కాయస్థుల కలల నెవ్వరు తప్పించుకొనఁగలరు ! రాక్షసమాయలకంటెను జ్రాఢము లగు వీరిమాయల నెవ్వఁ డెఱుఁగునో వానివలన రక్షింపఁబడినభూమి రత్నములనే పుట్టించును.

షష్ఠసర్గము.

సమస్తజనులహృదయములందును మహాఁడను నొక శత్రుఁడు కలఁడు. మదావేశముగల జనుఁడు మాటలాడఁడు, వినఁడు. మొద్దువలె నుండును. కృతయుగమున విజితాత్ములయం దుద్భవించిన దముఁడే యీయుగమున నక్షరములు తలక్రిందై మహాఁడను నామముతో నరులయం దావేశించినాఁడు. మాటాడ కుండుట, నోరు మూసికొనుట, మీఁదికిఁ జూచుట, చందనాదిసుగంధద్రవ్యములు పూసికొని శ్రేష్ఠ మగు వస్త్రభూషణాదులను దొడుగుట, కట్టుట, యనునివియే మహనియాకారము. శౌర్యమదము, రూపమదము, శృంగారమదము, కులోన్నతిమదము, విభవమదము నని మదభేదములు. ఈమదవృక్షమునకు మూలము విభవమే. కొఱుతగ్రుచ్చిన వానివలెను, వాతస్తబ్ధనియట్టులు, భూతముపోలికను, బ్రథమజ్వరసన్నిపాతునిరీతిని విభవమదయుతుఁ డుండును. శౌర్యమదుఁడు భుజియులా జూచి పొంగును. రూపమదుఁడదము చూచుకొని యుబ్బుచుండును. కామమదుఁడు స్త్రీలవంకఁ జూచుచుండును. విభవమదుఁడు జాత్యంధుఁడే. సుఖిరసముచే నంతరంగము మూర్ఛమునిగినఁ గన్నులు మూసికొని, ధ్యానము చేయువానివలెనుండి, ధనమదులు కొండఱు నరులకాత్తారాములవలెఁ దోఁచెదరు. అవసరములేని విషయములోఁ బిచ్చివానివలెఁ దిరుగుచు, వివిధవికారము లగవలచుచు, సకలసుగుణవిహీనుఁడై చిత్తమును నిరాలంబము నగు మూఢమదావేశికుఁడు లోకమునం

దంతటఁ జరియించును. తపోమదము గలవాఁడు భూమివంకఁ జూడక యాకాశముం గొంచుచుండును. భక్తిమమఁడు స్వభావముచేతనే యొడలు మఱచి చలచిత్తుఁ డగును. కోపముచే నెఱ్ఱవాఱిన నేత్రములు గలిగి, పరుల మాటలను సహింపక తానుమాత్రము ప్రేలుచు జనులను బాధించు విషముం డగు శ్రుతమఁడు డొక్కఁడు కలఁడు. ఎప్పుడను గనుబొమ్మలు ముడివైచుచు, గట్టిగా మోటుచూట లాడుచు, నకస్మాత్తు గా బరులకు హానిచేయుచు రాక్షసునివలె సర్వభక్షకుం డధికారమఁడు డగు క్రూరుఁడు. తమ యింటి తొల్లిటి పెద్దలగాధలు చెప్పుటలో నితరులను దన్నుఁ గూడ మఱచిపోవునట్లు చేసి యజ్ఞానులను గావించునది కులమదము. ఒక్కవస్తువును ముట్టికొనక యశుచులకెల్లరు దూరముగ నుండి ప్రతిదానిని శంకించుచు నాకాశమునఁ గూడఁ బేడపూత పెట్టఁ దలఁచువాఁడు శౌచమఁడు. పైని జెప్పిన మదము లన్నియును గొంత యవధిలోఁ దమ తనుమూలచ్ఛేదముచే నాశన మగును. కాని కుటిల మగు వరమదముమాత్రము నిరవధికిముగా విజృంభించుచున్నది. సర్వాసహ్యకర మగు పానమదము మ్మిక్కిలి చెడ్డది. దీనిక్షణకాలసేవ వలన వెచుకటి వేయువత్సరములలో నార్జించిన సచ్ఛిలము వచ్చును.

“వినయము విద్యయుం గలుగుశ్రవిషునియందును గోవునందునొప్పునెనయు హస్తయందు నొకశ్రపోఽకకుఁబోవనికుక్తయందు దా

ని నడిచి తెచ్చి వండితినురసీచవుమాలనియందుఁ దుల్యద
 చ్చునుఁ”డగుమద్యపాని; స్వపర్రప్రవిమగ్నముండ దింతయుఁ”

సదసద్భేదము లేక బంగారునందుఁ తాతీయందుఁ జిల్ల
 పెంకునందుఁ సమానబుద్ధి కలిగి, యోగిదశను బొందినను మద్య
 పానము చేయువాఁడు పాపియై శీఘ్రకాలములో నరకమునందుఁ
 బడును. సంసారాదర్శమండలుం డగునామత్తుఁడు బహువిధము
 లుగ నేఱుచు, నవ్వును, గొంతెత్తి వెట్టిపాటలు పాడును,
 మోహముం బొందును, వికారచేష్ట లగపఱచును. తప్పద్రాగిన
 దార్తారుఁడు పరపతిమంబనస్తక యగుభార్యను గాంచి సంతాప
 పడఁడు. ఒకవేళ నాతఁడు వీతరాగుఁ డేమో! మత్తుఁడు కట్టు
 కొన్న వస్త్రము దూరముగా విప్పి పాఱవేయుచు, దాఃఖమును
 మీఁదఁ బడ వైచుకొనుచు. దోసిళ్ల తో నిజమూత్రతుల్య మగు
 కలు ద్రావును.

పూర్వకాలమునఁ జ్యవనుఁ డశ్వినీదేవతలవలన శరీర
 దార్థ్యమును బొంది ప్రత్యుపకారముగా వారికిఁ దాను గావించిన
 యజ్ఞమునందు సోమపానార్హత కల్పించెను. ఇందుఁడు దానికిఁ
 గోపించి యాచ్యవనునితో “నోమునీద్ర ! పక్షి కర్ణులు
 గాని యీవైష్యుల నిద్రఱను సోమపానార్హులను జేసితి వేమి?
 సీ వెఱుఁగవా” యని బహువిధముల నిషేధించఁబడినను దన
 షేజోబలముచే లక్ష్మము చేయక నిశ్చలముగా నుండి యశ్వ
 నులకు సోమ మిచ్చెను. ఆకోపముచే నింద్రుండు బలిష్ఠ మగు
 చేతనుండి పై కెత్తిన వజ్రాయుధమును, జేతని, ముని ప్రభావ

సామర్థ్యమున స్తంభింపజేసి యాతని వధించుటకై నాలుగు
 ళోటలు, కాలతుల్య మగుహాపము, సహస్రయోజనవైశాల్య
 జేహమును గలయొక భయంకర రాక్షసుని బుట్టించెను. దేవేం
 ద్రుఁ డట్టి ఘోరాకారుని గాంచి భయపడి ముసీంద్రుని శరణ
 ము వేడికొని, ధైర్యము వీడి, యశ్వినులకుఁ గూడ సోమ
 భాగ ముండుఁగాక యని సమ్మతించెను. దిగులు చెంది నమస్త
 రించిన యాస్వర్గార్థపతిని గాంచి మాని కరుణించి “గర్వము
 మానుము, ద్యూతము, స్త్రీ, పానము, వేట వీనియందలిమద
 ముడుగుము.” అని బోధించి యోవాచ్చి విడిచిపెట్టెను.

ఆముని తలంపుననే కలిగిన మదనాముఁడగు రక్షసి నాఁ
 డుమొద లీలోకమునంగల శ్రీమత్తుల మానమునందును ప్రవృద్ధ
 విభవుల నిశ్చలదృష్టులమందు, ధనవంతుల బామముఠితోఁగూ
 డిన ముఖవికారములందు, విటులు మున్నగువారి కనుబొమల
 యందు, దూతలయొక్క నాలుకమీఁద, రూపవంతుల దశనవసన
 కేశముల, వైశ్యులపెదవులందు, నియోగిగణకాదులకంఠమున,
 భటుల బుజుబులను, వ్యాపారుల హృదయములను, శిల్పుల
 చేతులలోను, శిష్యుల గళపత్రాంగుళిభంగముల, స్త్రీలస్తనము
 లందు, శ్రాద్ధార్హులముదరములలో, వార్తాహరుల ప్లిక్తయం
 దు, నేనుంగుల గండస్థలముల, నెమిళ్ల పింఛముల, హంసల న
 డకలయందు, స్తంభాకారుఁడై మహాగ్రహుఁడై బహువికార
 తృప్తమోహముతోఁగూడి నిలిచియుండెను.

సప్తమస్తరము.

జనుల సమస్తక్రియాకలాపములకు నాధారమైనది ధనము. అట్టిదానిని తమవికారకంఠము లెత్తిపాడుచు ధూర్తులగు గాయనులు (పాటపాడువారు) హరించుచున్నారు. కమలాకరకోశమును నిశ్చేషముగా సంగ్రహించియుఁ గుముదముం జెడి పీనము లగు గాయనభృంగములు మాతాగప్రణయమును విడువవు. ఘటపటశకటాదులతోఁ బెన్చుచుంది బిడ్డలతోఁ దలలు విరియిం, ఖోసికొని లోకమున యోసిపిశాచము లనఁదగు రాజద్రవ్యాహుహారు లగు పాడువారు తిరుగుచుండురు. దొంగవాఁడు చీకటిలో దొంగిలింపవచ్చి జనులహాహాకారములకు బెకరి సోవును. ఈగాయనచోరులు జనులచే హాహా యనిపించి (తాము హాహా యని) పట్టపగలు ధనము నపహరించుచున్నారు. “పాపాధనివి గమసా ధాధామామాసమాసగాధామా”యని స్వరకల్పనచేయుచు సంచరించుచున్నారు. కుటిలము లగు వేషవికారములచేతను ముఖవికారములచేతను మద్దెలను స్పృశించి కొంతసేపూరకుండి గాయనసంఘము పాడఁదొడఁగును. వదమధ్యమందు జయజయ యను హాంకారము గావించుచుఁ గమపాటకుఁ దామే మేలుమే లనుకొనుచు గీతములులోపముగాఁ బుగురు. నీరిలోఁ బడిన పిడియుండ చేపలు దిన్నచో నేమైన ధర్తావాప్తి కలదు గాని పాటకాండ్రకుఁ గోట్లకొలఁది యిచ్చినను ఫలలేశమైనను గనఁబడదు. చీకటిగడులలోఁ బడియున్న కృపణులధనము నకుఁ గూడ నీనోళ్లు తెఱచుకొని పాడుగాయనులు బైటికి వచ్చు

అకు మార్గములు. పాడునప్పుడు పండ్లుకనఁబడకుండ నోరుమూసికొనిపాడుచు నిదివఱకుఁ బాడినవారిని ధనముగొన్నవారిని నఁపుచుందురు. ఈబయకాం ద్రువయమున హారకేయూరారులఁ నలంకరించుకొని ధీరుల పోలియుండి మధ్యాహ్నమున జూదమునందు సమస్తంబు నోడి దిగంబరులై నిరాధారులై యుండురు. స్తుతు లనువలలచేతను గపటకూటరచనలచేసొప్ప మాట లను బాణములచేతను గాయను లనుబోయలు మూఢు లనులేకులఁ భర్వస్వము నపహరించుచున్నారు. నష్టస్వరములను బకములను క్షణకాలముపాడి లక్షలు గడించియును నా కాదాసీపుత్రుఁడేమో యిచ్చు ననుకొంటి నని యసంతుష్టిచే దుష్టగాయనుఁడు దుఃఖించును. సాధువులకు ద్విజులకుఁ బెద్దలకు నుపకరింపక సకలశోకాకలితమైనలక్ష్మీ పాడువాండ్రం జేరుట దానికి శాపకారణమైనది.

చాలనాశ్లకు సభలోనికి వచ్చిన నారదుం గాంచి యింద్రుండు భూలోకమునందలిరాజుల వృత్తాంతము లేమి యని యడిగెను. దాని కామాని జయశాలు లై ననరచాలురు భూమిలో బహుదానధర్మములతోఁ గూడి శతక్రతువులు గావించి యింద్రయోగ్యమైనభోగము లనుభవించుచుండి నిన్నుచు వసుఁది గుబేరుని లెక్కసేయుట లేను; నీవు శతక్రతుఁడ వగుట, మేము బహుక్రతుల మని నవ్వుచున్నా రనియెను. అరుపైఁ గోపించి దేవపతి మర్త్యలోకములోని ప్రభువుల ధన మపహరింపఁ బిశాచములను విడిచిపెట్టెను. గీతము లనుమంత్రములు సుకపతియొ

ద్ద నేర్చికొని మాయాదాస, డంబరదాస, వజ్రదాస, క్షయదాస, లుంతదాస, ఖరహరదాస, ప్రసిద్ధదాస, బాహుబదాసులను నెనమండ్లు పిశాచములు మొదట భూలోకమునకు భయంక రాకారములతో వచ్చి పెద్దవెడఁద నోళ్ళతోఁ గొందఱు పాటకు. లను గల్పించిరి. ఆవారిచే మిగుల ధనము హరింపఁబడి రాజులు. యజ్ఞములు చేయుయత్నము మానుకొనిరి. వారే మాయచేత. భూపతుల కర్ణములలోఁ జొచ్చి కర్ణపిశాచము లనుపేరున హృదయముం దొంగిలించుచున్నారు. కావున నీవికారయాపుల నే. నరేంద్రుఁడ తనరాష్ట్రమున నడుగిడసీయఁడో యాతనికి భూమి. సకలార్థసంపత్తులను గూర్చును. యజ్ఞాదికములు సాగునట్లుచేసి. తా నా ప్రభున కధీన మగును. నటవిటాకులు దేశసంచారులు వేసగాండ్లు మున్నగువారైశ్వర్యసస్యములకు మిశుతలవంటివారు. ఆకారణమున వారిం జేరసీకుండ ధనమును రక్షింకొనవలయును. అపాత్రదత్త యెనలక్ష్మీ దేవియాక్రందఁధ్వనివలెఁ బలువురు గాయకు లొక్కచోఁగూడిన రాగధ్వని బైలు వెడలును.

అషమసర్గము.

బంగారుపనివాండ్లు హరించుకళయందు ధ్యానముకలవారైన యోగులు. తమయింట నెఱతధన మున్నను లేమిని బ్రకటించుకొందురు. సకలధనములకు సారము, సంపద గలయపుడు భూషణ మగును, వికత్తులలో రక్షించు, నిట్టి శ్రేణోవంతమైన బంగారును బాపాత్ములు దొంగిలించుచున్నారు. ముట్టుకొనినంత నె

సువర్ణమును (మంచీకులమును) గాంతిహీనము గావించి దూషితము చేయుచున్నారు. కావున వీరు నిత్యాశుచులు. చూడాలసమానులు. వీరలయొద్ద మృగు వగునది గరుకైనది రెండువిధములగు గీటుతాళ్ళుగాదును. ఒకదానిపైఁ గీచిన మంచిబంగారువన్నెయే చెడును. రెండవదానిపై గీచినఁ జెడ్డబంగారు మంచీరంగుగాఁ గనఁబడును. కొనునపుడు విక్రయించునపుడు వా రారెంటి నుపయోగింతురు. జిడుతోఁగూడినవి చెమ్మగిలినవి మట్టివియిసుకతోఁ జేయఁబడినవి వేడివియు నయి యెరు తెఱఁగుల తూనికెఱాళ్లు వారియొద్దనుండును. మూఁతగలది ప్రకటముగాఁ గరఁగునది కరఁగుచున్న బంగారు రసముఁ బీల్చుచది రాగికలిపినది సీసపురజము గాజుపొడి మొదలగువానితోఁ జేసినదియు నను నాఱువిధములగు మూస లుండును. వంకరముఖముగలది, యెగుడు దిగుడు చిప్పలుగలది, చిల్లుచిప్పలుగలది, యడుగునఁ బాదరసముంచునది, మట్టిది, విజ్జోఁకుదండముగలది, ముళ్లుపడిన త్రాడులు గలది, తారము కురుర్చుకొనుట కొక్కవైపున గుడ్డసంచికలది, పెక్కుత్రాడులుగలది, యెల్లపుడు ముందునకువ్రాలునది, గాలికిఁ గదలునది, సున్నితమైనది, మోటుది, పెనుగాలిచే దూళిపడినది, నిర్జీవయు, సజీవయు నను పదాఱువితములతక్కెడ లుండును. మఱియు వారు నెమ్మదిగను, వేగముగను, నడుమనడుమ మానుచును, ఘాయనుశబ్దము గలుగునట్లుగను, గుక్కత్తిప్ప కుండగను, దుంపురులు పడునట్లును నాఱుచీతుల ని ప్పూఁదుదురు. వెండియు జ్వాలలెగయనట్లు పొగచుట్టుకొనునట్లుల వికసించు

చురీతిని మందాగ్నిగను మిడుగురులు లేచునట్టుగ నంతకుముం
 దే రాగిముక్కలు కాలుచున్నరంగుమంటలు బైలుదేలునట్టుల నా
 టుతెఱంగులఁ గుంపటిలో నిప్పురాజుఁబెట్టుదురు. కంసాలి పనిఁ
 జేయించుకొన వచ్చినవారితో నేవియోప్రశ్నలువేయును, కథ
 లు చెప్పును, చిత్రములు కలుకును, గోఁకొనును, ఎమటివాని
 వస్త్రపుఁగొంగు చరీఁగించును. ఎంతప్రాద్దుపోయిన దని సూర్యు
 నివంకఁ జూచును, వికవికనవ్వుచుండును, ఈఁగలఁదోలికొనును,
 గాతుకముం గనఁబఱచును, ఒకరొకరికిఁ గయ్యమువెట్టును, నీటి
 చెంబు బోరగిలఁద్రోయును, గడియగడియకు బైటికిఁబోవును,
 ఇవి పండ్రెండును వాని చేష్టలు. రత్నాదికఘటితమగు నగలపై
 నుప్పు కారమును బులిమి యగ్నిపై నుంచి రంగుమాఱ్ఱివేయును.
 ఇనుప సిబ్బెలత్రాసులో నొకదానిలో బంగారుంచి రెండవదాని
 క్రింద భూమిపై సూదంటురాయిపెట్టును, దానిచేఁ దూనికెఱా
 యి వేయకున్నను రెండవవైపున నున్న సువర్ణముతో సరితూ
 గును, లక్ష్మపెట్టవలసిన గుల్లవస్తువులలో బంగారుతుచుకను దాఁ
 చును. దానిని లక్ష్మపెట్టునపుడు సులభముగాఁ బైకిఁ దీసికొనును.
 మెఱుఁగువెట్టఁదలఁచిన నగలకు సువర్ణమంటించును. మెఱుఁగి
 నుకతోఁ దోమునపుడు సుకరముగాఁ దీసికొనును. మంచిబంగా
 రునగను దాఁచి చెడ్డబంగారునగను దానికి మాఱు మెఱుఁగు
 వెట్టియిచ్చును. పుచ్చుకొనునపుడు తూపురు. యిచ్చునపుడును
 దూఁచరు. తూఁచినను సరిగాఁదూఁచరు వన్నె మొలగునని
 యుఁ జక్కఁగఁజూడరు. కొన్ని దినములైన పిమ్మటఁజూచినఁ గాలహ

రణమైనది కావున నఱిగిన దని చెప్పుదురు. కరఁగుచున్నపుడు మంచివానిలో జెడనుచరము కలుపుదురు. ఎన్నివిధములుగానో యున్ననగల సన్నిటి నొక్కమూసలోనే కరఁగించుట మొదలగు నఱుచదినాలుగు మోసములు కంసాలులయొద్ద గలవు. ఇక్కల లన్నిటిలో నుంచికల వారు వా రిచ్చిన సొమ్ము నగలును బట్టుకొని యొక్కరాత్రి చెప్పుకుండ నెక్కడికేని బాటిపోవుట. ఇవి మొదలగు కంసాలుల కలలు తెలిసికొనుట కెన్నఁడైన వీలయినవి యఱు వదినాలుగు. ఇతరములు పెక్కులు కలవు గాని వానిని సహస్రాక్షుఁడును గనిపెట్టలేడు.

భూమికతిదూరమున మీఁదుగా మేరువుపర్వతమున్నది. అది యంతదూరమున నుండుటకుఁ గారణము ముఖ్యముగా ఘోరులగు నీస్వర్ణకారులు హరింతు రని భయమందియే కావచ్చును. ఆమేరుపర్వతము బంగారుతాళ్ల సొదన నెలుకలు నివసించి క్రమముగా మన్నంతయుఁ ద్రవ్వించు తాళ్లు కొటికివైచుచుఁ గొండయంతయు నొడ్డగెడవుగాఁ బడునట్లు కావింపసాగెను. అప్పుడు సువర్ణశిలలు మూషకములు తఱిగివేయఁగా బైలుదేఱిన రజంబు దిక్కులెల్ల గప్పి కపిలరంగులు గలవిగా నుండెను. అట్టి గిరిస్థితిగాంచి దేవతలు ప్రళయమువచ్చునేమో యని శౌకింప దివ్యజ్ఞానమున నగస్త్యుఁ డంతయుఁ దిలకించి యిట్లనియెను. ఈయెలుకలు పూర్వమున బ్రహ్మఘ్నులైన రాక్షసులు. వీరుదేవదానవయుద్ధములోఁ జూపఁబడినవారు. అట్టివారు మరల నెలుకలైపుట్టి మేరువుం బడగిద్రోయయత్నించుచున్నారు. మీయొక్కయాశ్రయభంగము కాకుండ మీ రాయెలుకలం జూపవ

లయును. అనుమునీంద్రువాక్యంబులాలించి దేవతలుకూషికముల బిలంబులనిండ నూదరగొట్టి పొగఁ జొన్ని చంపిరి. ఆయెలుకలే మరలభూలోకమున స్వర్ణకారులై పుట్టిరి. కావుననే జన్తాభ్యాసమును విడువం జాలక యిప్పుటికిని బంగారురజమును సంగ్రహించుచున్నవారు. కాఁబట్టి రాజునకెల్లపుడును జేయవలసిన దేమనినః-విషమిడి చంపుచుట్టులు, దారికొట్టువారు, చోరులు లేసమయమందు స్వర్ణకారులను నిగ్రహింపఁదగును.

నవమస్కంధము.

ఈసముద్రమేఖలయగు భూమండలమున వంచకులు చేయు మాయ లపారములు. చేపలను బట్టుటకు బోయలు వివిధజాలములం బన్నునట్లై ముగ్ధులను మోసముచేయుట కనేకమాయలను గల్పింతురు. సర్వధనముకంటె నుత్కృష్టమయిన ప్రాణములను జనులు వైద్యులచేతులలోఁ బెట్టుచున్నారు. వీరు లేనిచో విరహమువలె దుస్సహము. బహుత్వములు, నుగ్రులునై గ్రీష్మదినములువలె శోషిల్లఁజేయుదురు. తాము నేర్చికొనిన మందు పనిచేయునా చేయవాయను సంశయముచేఁ బ్రతిరోగి యందును సర్వవిధౌషధములను నడిపించి వేలకొలఁది నరులం జొప్పి పిదప నౌషధసిద్ధు లగుదురు.

రాశి చక్రము వేసి ముఖవికారముతో రాసులు గ్రహములు లెక్కించుచుఁ బెద్దతడవు మిన్నకుండి యాకాశమునఁ జంద్రునితోఁగూడు విశాఖానక్షత్రమును జెప్పుచుఁ బ్రశ్న యడిగినవా

ఠికిఫలము దెలియఁజేయును గాని పెళ్ళగు జారులతో సంచరించు తన యిల్లాలిసాగతి జ్యోతిష్టుఁడు కనిపెట్టలేఁడు.

మొదటఁ దనధన మంతయుఁ జిత్తువులు వ్రాయుట నేర్చుకొనుటకై వెచ్చించి తుద కేధనికునో రసికునో పట్టకొని చిత్రకారుఁడు వాని విత్త మంతయు బూసిదపాలు చేయును.

ధాతువాది, నేను శతవేధి సిద్ధుఁడను గాని సహస్రవేధి సిద్ధరసము నొక్కదానింజేసితిని. దానిని భుజించినబలముకలుగును, ఐశ్వర్యము కలుగు నని చెప్పుదుఁ దానుమాత్రము దుర్బలుఁడై దిగంబరుఁడై తిరుగుచుండును. మఱియు రాగిచెంబువంటి బోడి తలతో రసాయనములు పెళ్ళులు తినుటచే ముసలితనముం బొందినట్లు నరసిన శరీరము గలిగిన ధూర్తుఁడు, బట్టతల వాండ్రకుఁ జిమ్మచీకటి వంటి తలవెండుకలు బైలుదేలుట కుసాయములు చెప్పి మోసము చేయును.

సిద్ధు లనుమాటలు వినితార కాసురశంబరాసురుల భార్య లంగూడఁ బొందవచ్చుచని కొందఱు కాముకులు బిల్విఫలాదులతో పరోమములు గావించి యాపొగచేతనే గ్రుడ్డివారై యెఱ్ఱుచున్నారు. పెక్కంపు, మూఢులం జేరి “యాకాశపుష్పము దొరకెనేనిఖేచరస్త్రీలు సులభసాధ్య లగుదురు, దోమ యెముక సంపాదించినచో దానివలన ననేకసిద్ధులు కాఁగలవు, నల్లగుఱ్ఱపు మూత్రముతో వత్తిచేసి దీపము వెలిగించి చూచితిమా గగనంబునఁ గలదేవేంద్ర భవనము కనఁబడును, కప్పకొవ్వు పూసికొంటిరేని నరు లఘ్నరసలకుఁ బతు లగుదురు” అని చెప్పు సిద్ధులకు

లోపడి లోభముచే, నేమో! చేసితిమా సంభవించు నేమో యని మోసపోవుచున్నారు.

కామతాత్రమూలమగుత్ర మెఱుంగని వశ్యాకర్షణ సిద్ధులు వీధులలో నిలువంబడి స్త్రీలకు రక్షలు కట్టచున్నారు. మార్గములలో నిలిచి కుత్సితయోగులు కొందఱు దుర్బోధలు చేసి యెఱుకలవాండ్రవలెఁ దెలివిలేనివారి ధనదారామలను హరించుచున్నారు. ఈఱు చేతులలోని కేళిలుమాత్రము బహువిఫలముగా నున్నవి కాని పెనిమిటి చలచిత్తుఁ డెట్లయ్యెనో యని చెప్పుచు సాముద్రికుఁడు కులకాంతల కోమలకరతలములం బట్టుకొని నలఁపును. అంజనము వేయువాఁ డొక్క వ్రేలిమీఁద నీటి బిందువుంచి దానిలో నొకకన్యం గాంచుచున్నట్లు వివిధ ప్రశ్నలు వేయునుగాని దొంగ లెత్తుకొని పోయిన వస్తువులనుమాత్రము గానలేఁడు. మంత్రరహితములగు ట్సుద్రధూపములచే ట్సుద్రదేవావేశముంబొందితిమని ప్రలాపకారులై ప్రభువులచే దెబ్బలుతినుచుఁ దిరుగుచుఁ గొందఱుండురు.

ఈ నాచంకలోని పుస్తకము నాగార్జునతంత్రము. దీనివలన బహుసిద్ధులు లభించును. కనుంగొనుఁ డని ధూర్తులు కొందఱు షరులవిత్రము భస్మము గావించుచున్నారు.

యక్షీపుత్రులను కొంతమంది కపటజపములు నసత్య ధూపములతోఁ బూజింపరురు. వారికిఁ బ్రత్యక్ష ఫలము దారిద్ర్యమును రాజక్రోధమును.

ఈధనికుఁడు నాకూఁతును గొనిపోయి పెంచుకొనుచున్నాఁడు. ఆచిన్నది నాది, యని చెప్పుచుఁ దగవుపెట్టి కన్యా

రముగాఁ గొంతధనము వారియొద్దఁ గొని పలువురు జీవించుచు
న్నారు. ఇంగితజ్ఞుఁడు, నచింత్యుఁడు, మర్తజ్ఞుఁడు నని కొందఱచేఁ
బొగడఁబడుచు మప్పుదలచే మాటలాడక కూర్చుండువాఁడు
హృదయచోరుఁడు.

బూడిదపూసికొనిన వేశ్యలు, ముదిలంజలు, శ్రమణలు,
గణికలు, వీరు కులస్త్రీల ధనశీలములను హరింతురు.

ధనముగల తరుణవిధవ తనకుఁ దగిన పతికైయత్నిం
చును. అందుకుఁ దగిన ధూర్తుఁ డొకఁడు సిద్ధపడి యామె
సర్వస్వమును హరించును.

దిన దినము కూలి పుచ్చుకొనుచు వడ్రంగులు, గోడలు
పెట్టు తాపిపనివాండ్లు మున్నగువారు సరిగ పనిచేయక విఘ్న
ములు గావించుచుండురు కావున వీరు కాలచోరులు.

హస్తలాఘవాదలు బాగుగ నేర్చి ప్రసిద్ధులగు జూద
గాండ్లు తాము వినోదక్రీడలయందును బాచికలయందు నేర్తు
మని దేశములు త్రిమ్రుచుండురు.

వారియింట వాఱియింట భోజనము చేయుచు, జూద
మున బానమున వేశ్యలకు బహువ్యయము చేయువాఁడు.
గృహచోరుఁడు.

శాస్త్ర మబద్ధము, కరలోక మెవ్వరిచేఁ జూడఁబడినది,
యనుచు నిరంకుశంబగు మత్తమాతంగమురీతి దిరుగుచు డబ్బే
ప్రధానమని లోభముచే ఋణముపడినవారిని బాధించి గడించు
వ్యాడు లోభచోరుఁడు.

రాజసభ లనుసముద్రముల నడుమ సతతభక్తులై బహు
 బాగులవలె వెలుంగుచు జనుల ధనమనసామలఁ దగులఁ
 బెట్టువారు భట్టాఖ్యులగు న్యాయచోరులు.

విభవాంభోరుహమధుపములు విపదనిల వేగ విముఖులు
 నగు చెలికాండ్లు లక్ష్మీలతచేఁ బిలువఁబడిన సుఖచోరులు.

అపూర్వముగా నొక్క స్వల్పవిషయముం గల్పించి
 యసంబద్ధమగు దానిని విశేషించి వర్ణించి హర్షముం బుట్టింకఁ
 జూచువాఁడు కర్ణచోరుఁడ.

దోషములను గుణములుగ స్తుతించుచుఁ జతురవచన
 ములచే వినువాఁకి శ్రద్ధను గల్పించి యభినవస్పృష్టి నొనర్చు
 వారు నిరాచారు లగు స్థితిచోరులు.

అతీయత్నమునఁ బరగుణములను గప్పిపుచ్చి తనగుణ
 ములం బ్రకటించుకొనఁగోరు కరమ ధూర్తులు మూఢులహృద
 యములం బ్రవేశించు గుణచోరులు.

ఒక్కరి కొకరియందఁ గలగాఢానురాగమును లేక వాల్ల
 భ్యమును విచిత్రమగు పిశునస్వభావముచేఁ దమపైకి మర
 లించుకొని మాత్సర్యముచే మొదటివానికి హానిగలిగించువారు
 వృత్తిచోరులు.

శవదమరహితుఁడు భక్తిశూన్యుఁడు తీవ్రవ్రతదుర్గ్రహ
 గ్రస్తుఁడు నై సాధువులను దనకుఁగల కలిమిచే నవమానము
 చేయువాఁడు క్షీణచోరుఁడు.

రాజనభ లనుసముద్రముల నడుమ సతతభక్షులై బడ
బాగులవలె వెలుంగుచు జనుల ధనమనసామలఁ దగులఁ
బెట్టువారు భట్టాఖ్యులగు న్యాయచోరులు.

విభవాంభోరుహమధుపములు విపదనిల వేగ విముఖులు
నగు చెలికాండ్లు లక్ష్మీలతచేఁ బిలువఁబడిన సుఖచోరులు.

అపూర్వముగా నొక్క స్వల్పవిషయముం గల్పించి
యసంబద్ధమగు దానిని విశేషించి వర్ణించి హర్షముం బుట్టింకఁ
జూచువాఁడు కర్ణచోరుఁడ.

దోషములను గుణములుగ స్తుతించుచుఁ జతురవచన
ములచే వినువాఁకి శ్రద్ధను గల్పించి యభినవస్పృష్టి నొనర్చు
వారు నిరాచారు లగు స్థితిచోరులు.

అతీయత్నమునఁ బరగుణములను గప్పిపుచ్చి తనగుణ
ములం బ్రకటించుకొనఁగోరు కరమ ధూర్తులు మూఢులహృద
యములం బ్రవేశించు గుణచోరులు.

ఒక్కరి కొకరియందఁ గలగాఢానురాగమును లేక వాల్ల
భ్యమును విచిత్రమగు పిశునస్వభావముచేఁ దమపైకి మర
లించుకొని మాత్సర్యముచే మొదటివానికి హానిగలిగించువారు
వృత్తిచోరులు.

శవదమరహితుఁడు భక్తిశూన్యుఁడు తీవ్రవ్రతదుర్గ్రహ
గ్రస్తుఁడు నై సాధువులను దనకుఁగల కలిమిచే నవమానము
చేయువాఁడు క్షీణచోరుఁడు.

నేను జేయు మాసోపవాసమునకు ఫలముగా రాత్రి నేను
 లక్ష్మీని గాంచితిని. పద్మము చేతఁ బట్టుకొని మీయింటం బ్రవే
 శించినది. మీపై బ్రీతిఁబొందితి నని నుడివినది. న న్ననిశముం
 గొల్చుచున్నారు, వీరు నాకు దాసు లని మిమ్ము గుఱించి నా
 తోఁజెప్పిన దని సాధారణుల యిండ్ల ధూర్తులు పొగడుచు మె
 లంగుచుందురు. నగరోపద్రవముపట్టునఁ బురమహోదయంబున
 యజ్ఞవాహాదులను బంధువేషములం బరులలోఁగూడ ధనాగ్జ
 నంబు కొఱకుఁ గొందఱు ప్రవేశింతురు. తనతోడివారు మద్య
 పానము చేయునప్పుడు తాను మాని రాత్రులెల్ల జాగరూకుండై
 మేలుకొని సేవావిషయమునంను ధ్యానపరుండై యుండువాఁ
 డేదియో దుష్టార్యము చేయ నూహించుచున్నాఁడని యెఱు
 గునది. ప్రతివచన మీయఁడు; ఇచ్చినను విషమముగను గద్ద
 దకంఠముతో నిచ్చును. నష్టముఖుఁడు సోచ్ఛాప్సుఁడు వడంకు
 వాడుఁడు దొంగ. అనవరతము నాచారయుతుండై యుండఁ
 గోరును, డంబముగా నగపడును, తలంచుకొని యున్న దుష్ట
 త్యములం గప్పియుంచు నిట్టి గుణంబులు గలయాతఁడు పాపా
 త్తుఁడు. ప్రత్యక్షముగాఁ గాని చాటున నేని చేసినది చేయుని
 యట్లు, చెప్పినది చెప్పనియట్లును నిర్వికారుండై చెప్పవఁడు
 నరులకు భయస్థానమే. ముగ్ధభావముం గృత్రిమముగాఁ గల్పిం
 చుకొని మండునివలె స్త్రీవేషభాషలతో మగువలనడుమ సంచ
 రించుచుండు నాతఁడు నిశ్చయముగఁ గామదేవుఁడే. ఎల్లప్పుడు
 నధోముఖుండై సంపద యున్నను మలినవస్త్రధారి యై కోశా

గారమున నున్నవ్రాయసకాఁ డాధనాగారమున కెలుకయె. తన
 యింట దినమంతయు నుండియేని బండుగులయింట నుండి కాని
 యితరగృహకథలు చెప్ప నాతఁడు చారుఁ డని యెఱుగునది.
 అతని నింటఁ జేరసీయరాదు. నిందార్హములగు కార్యము లొన
 డి దండింపబడి బహుకాలము శిక్షింపఁబడినాతని దగఱదీ
 యుట బ్రతికియున్నంతవఱకు భయమును దనయింట స్థిరరాశి
 యుండుచుకొనుటకే. మూర్ఖునిజేరి వానిరహస్యము లన్నియుఁ
 గనిపెట్టి వినోదమునకువలె వానినలనఁ జేయఁబడినకృత్యము
 లనువిని యాతని సంగతిపరులతోఁ జెప్పెననని భయపెట్టి తమవ
 లలలో వైచుకొను ధూర్తు లనేకులుగలరు. రాజశాసనవిరుద్ధము
 లగు నాణెములో, కృత్రిమలిఖితము లగు పత్రపుకాగితములో
 ధూర్తులు కొందఱు ధనికునింట నెవ్వరికిఁ దెలియకుండఁ బెట్టి
 పోయి పిమ్మట వానికి ధననాశముం గావింపఁ జూతురు. ఆపూఁ
 టకు గతిలేక సంపన్నుని పంచఁ జేరి కడుపుసింపుకొనుచు నెల్ల
 వాఁతో శాస్త్రవాదములు చేయుచుండువాఁ డాగృహస్థునికై
 వేచియున్న పాశహస్తుఁ డగుయముఁ డనుటకు సందేహము
 లేదు. లజ్జాధనుఁడు, కులీనుఁడు, శుద్ధశీలము మర్యాదయుఁ
 గలిగి జనులచేఁ బొగడఁబడువాఁడు నగు సజ్జనుఁడు ధూర్తసహ
 వాసముండెనా యేదో నీచస్త్రీసంకర్మ మున్నట్లు వానిచే లోక
 మునకు వెల్లడి చేయఁబడుచు లజ్జాభరమున స్త్రీవలె నగుచు
 న్నాఁడు. పెనిమిటి గ్రామాంతరమందున్న ముగ్ధులగు మానిను
 లను దష్టలు చూచినఁదియుఁ జూడనివియుఁ గ్రూరములు నబ
 డమ లనగు వచనము లచే మోసము చేయుచుందురు. జనస
 ధ

మర్దుములో సాధువేషముతోఁ జొచ్చి భూషణాదులను ధూర్తులు దొంగిలింతురు. ఎవ్వరైనఁ బట్టకొనిన నవ్వుటాలకుఁ దీసితిమందురు; అట్లుకానినాఁడు వానినిహరింతురు. మఱికొందఱు డాచికవేషములతో నితరదేశముల నందఱయొద్ద ధనమును వివిధమిషలమీఁద సంగ్రహించి కుంభములన్నిండించిభూమిలోఁ బాతిపెట్టి నాయొద్ద సాములేదని (దివాలాయని) చెప్పుచుఁ గొన్నియెండ్లక్కడ బీదవడినట్లుండి యొక్కనాఁ డాధమును సంగ్రహించుకొని చెప్పకుండ స్వదేశములకుఁ బాతిపోవుదురు. పలువురు దష్టులు శుభ్రకనకభూషణములు మృతవస్త్రములు మున్నగునవి ధరించి సభమముతో విగోధులచే నిర్జింపఁబడిన రాజపుత్రుల మని ధనికులయింట డాగినట్లుండి మోసము చేయుదురు. ధూర్తులచే నమ్మఁబడు మేకలను దమయింట బలిసిన దష్టవృషభముల నిచ్చి పుచ్చుకొని వెఱ్ఱివారు పిమ్మట దఃఖింతురు. పాపులు, “గొప్పవారమని సంపద యిన్నపుడు యాచకుల నాక్షేపించుచు నిచ్చుచుండః” రని యసూయపడుచుండ వారికిఁ బేదవారుకూడ భయముచే నెక్కడ నైనఁ గొంతవిత్రము సంపాదించి యిచ్చెదరు. ప్రాతభుజకత్రముల పుస్తకములో వివిధములగు చక్రాదలు లిఖించి యిందు విశేషార్థమున్న దని దానిం జంకఁ బెట్టుకొని దేశదేశములు తిరిగి కృత్రిములు ధనవంతులయొద్ద వేలకొలఁది దోచుకొందురు. కొందఱు విదేశములందు గంగాయాత్రకై బయలుదేఱితిమని చెప్పుచు నివసించి చనిపోయిన బంధువుల పేరులు చెప్పి ధనముం గడింతురు. వేశ్యలు మగ్గులకు రాత్రులు గోచిపెట్టి యింటికిఁ బంపింతురు.

ధూర్తులు వానినే కూటరూపము (కోటారూపాయలు) లిచ్చి వంచించుదురు. వర్తకులయంగడిలో బహుమూల్యము లగు వస్తువులు పుచ్చుకొని యిదిగో సొమ్ము తెచ్చెద నని నమ్మకమునకై యక్కడఁ జెవిటివానినో మూఁగవ్వనో యుంచి నిమిషములో వంచకులు మాయ మగుదురు. కించిత్పఠించుముచేతను, గొంతెము దగ్గుముచేతను, నించుకస్వకల్పన వలనను, గొంతవివాదలచేతను, నొక్కింత కలహమునను సర్వజ్ఞులగువంచకులు దిరుగుచున్నారు. లేనిదే ధన మున్నట్లు నటించుచు, గ్రంథములఁ జేతఁబట్టి విద్వాంసులట్లు చరించుచు, గణాభిజ్ఞులఁగితి నడయాడుచు, వర్ణనాశూరు లగుచుఁ జతుర్ముఖులై ధూర్తులు ప్రబలుచున్నారు. సర్వావయవముల నాడించుచు నింటిపై విరక్తిగనఁబఱచి కరదేశమున కేగి స్వేచ్ఛాచారియగువాఁడు మహాధూర్తుఁడు. నూతేండ్రక్రిందటి యుసిరికాయ భక్షించి యీయోగమును శ్రీకర్పతమునందండి సాధించితి నని గురువుల యొద్ద శకునముం జెప్ప సురణము నటించువాఁడును ధూర్తుఁడె. ఇట్టివి స్వల్పరీతిగ నఱువదినాలుగు విధముల మాయలను జెప్పితిని, గాని, వంచకుల మాయాసహస్రము నెఱ్ఱెడు తెలిసికొనఁగలఁడు?

దశమస్కంధము.

ఇవి యన్నియు వంచకులు చేయు వంచనలు. వీని దెలిసికొని జాగ్రత్తగానుండఁ దగినదియే కాని తెలిసినవిషయములు గదా యని తా మాచరింపఁగూడదు. ఈకళాకలాప మభివృద్ధి కొఱకు జ్ఞానవఁతులు తెలిసికొనుటవిధి. ధర్మకళలు—ముఖ్య

ముగా భూతదయ గలిగియుండుట, పరోపకారము, దానము, శాంతి, అనూయలేమి, సత్యము, లోభము విడనాడుట, దయ యును. అరకళలు—నియమపరిపాలనము, ఎల్లప్పుడు జాగ్రత్తగా నుండుట, చేయవలసినదాని నెఱుగుట, స్థానత్యాగము, పటుత్వము, తొందరపడకుండుట, స్త్రీలను విశ్వసించకుండుటయును. కామకళలు—వేషశోభ, వేశలత, చారుత, గుణోత్తర, నానా విధలీలలు, పనితాచి త్తజ్ఞానమును. మోక్షకళలు—జ్ఞానాదరము, శమము, నిరాశ, సంతోషము, సంగత్యాగము, పరమప్రకాశమును, మత్సరము విడనాడుట, ప్రియవాదిత్వము, ధైర్యము గలిగియుండుట, వైరాగ్యము, పరమార్థచింత, యీయైదును సిగ్ధకళలు. సత్సహవాసము, కామజయము, శౌచము, గురు శుశ్రూష, సదాచారము, శ్రుతము, యశస్సుపం దభిరతి యచ నేడును శీలకళలు. తేజము, సత్త్వము, బుద్ధి, న్యవసాయము, నీతి, ఇంగితజ్ఞానము, ప్రాగల్భ్యము, సుసహాయము, కృతజ్ఞత, మంత్రగోపనము, త్యాగము, అనురాగము, ప్రతిపత్తి, మిత్ర సంపాదనము, అహింస, చుఱుకుదనము, ఆశ్రిత నాత్సల్యము నను పడేడును బ్రభావకళలు. మౌనము, తాల్యవృత్తి లేమి, యాచింపమి యీమూఁడును మానకళలు:—ఈయఱుపది నాలుగుకళలును మొత్తమున నేర్పరులచే గ్రహించబడదగినవి. సమానవిరోధమున్నచోటనే దండెత్తినను నమస్కరించినను. బలోదయ మైనచోటనే వైరముమాపుట. ఆర్తులపై గరుణ, దుఃఖములో ధైర్యము వహించుట, సుఖపడుచున్నపుడు గర్వము లేకయుండుట, ఐశ్వర్యమున్నపుడొదఱకుఁ బంచెట్టుట, సంశ

యస్థలములలో నాలోచన చేయప్రజ్ఞ, కూడనివానియందు విముఖత యీపదియును మనుష్యున కౌషధములు.

సత్యములలో గురువచనము సారతర మయినది; చేయ వలసినపనులలో గోద్విజసురపూజనము సారతరము; పాపము ల లోభము, సర్వోపతాపములఁ గ్రోధంబు సారతరము. సర్వ సుగుణులయందుఁ బ్రాజ్ఞుఁడు సారతరుఁడు; విభవము గలవానికిఁ గీర్తి సారతరము; దుఃఖములలో నేవ సారతర మైనది; కాల పాశంబులం గట్టవడుట కాశ, కోటిశ్వరులకు దానము, హాయి గానున్న వానికి విరోధము లేకయుండుట, మానహాని చేయుట కు యాచించుట, కష్టపడువారి మఱిత బాధపెట్టుటకు దారి ద్రవ్యమును సారతరంబులు; దారిబత్తెమునకు ధర్మ మాధారము. సుందరవదనారవిదమునకు సత్యవాక్య మలంకారము. రోగ ములలో దుఃఖము చెడ్డది. గృహసమృద్ధి చెడుట కాలస్యము కారణము. పొగడికలయందు నిస్పృహ ముచిది. రుచియైన పదార్థములందుఁ బ్రియవచన మెక్కుడు రుచి గలది. తిమిరాపహారి దర్పమే. నవ్వులపాలగుటకు దంభము కారణము. శౌచముల లో నద్రోహ ము త్తమంబు. వ్రతనియమంబులఁ జపలతముండ రాదు. అప్రియములఁ బిశునస్వభావము, హింసావ్యాపారముల లో వృత్తిచ్యేదమును సారవంతములు. పుణ్యములందుఁ గరుణ యు త్తమము. చేసినమేలు మఱవకుండుట పురుషలక్షణము. మోహమతులకు మాయ యాధారము. నరకమున కేఁగువారు పొందినమేలు మఱతురు. దొంగలకు మిషచెప్పుట ముందు పని. స్త్రీవచనము జ్ఞాతి భేద మొసర్చును. చండాలురలోఁగ్రూరుఁ

డెక్కుడు. మాయావులు కలియుగావతార్థులు. మణిదీపముకంటె
 బ్రకాశమానమైనది శాస్త్రాబు. అభిషేకములలో నుపదేశము
 సారతరము. ముసలితనము కేశములకెల్ల నెక్కుడయినది. మర
 ణతుల్య దుఃఖముం బొందుచున్నవారికి రోగమువచ్చినఁ జెప్పు
 నలవికాదు. విషమవిషయములందు స్నేహము సారతరము.
 వేశ్యానురాగమునఁ గుప్తాదిరోగములు కలుగురు. భార్యసం
 సారమునకు సారము. పరలోక బాధువులలోఁ గొఱకుమొకటి
 వాఁడు. నూఱుమేకులు గుచ్చుకొన్న బాధకంటె శత్రుత్వబాధ
 గొప్పది. దుష్టపుత్రునివలనఁ గుణముచెడును. సుందరాంగులలోఁ
 దరుణవయసుగలది మిన్న. పై మెఱుగులు వేసములు వేసి తిరు
 గువారికి స్వభావసుకూప ముండకున్న లాభమేమి? సంతోష
 ము ప్రభుత్వముకంటె నధికము. రాజాధిరాజభోగ మనుభవించు
 వానికైనను సత్సహవాస ముండవలెను. చింత నరుని గృశింపఁ
 జేయును. వైరము తరుకోటరాగ్నికంటె నెక్కుడుతేజముగలది.
 స్నేహితుఁడు నమ్మదగినవాఁడు. వ్యాధియందు సంకోచము తగి
 నది. నిర్జలాంధకూపములకు (నిర్గంధకుసుమమన్నట్లు రిక్తులకు)
 కుటిలత స్వభావము. స్వచ్ఛమానసులకు ఋజుప్రవర్తనముండు
 ను. కలవానికి వినయము భూషణము. దుర్వ్యసనములలో
 ద్యూతము చెడ్డది. మణులకంకణము లున్నచేతికి దానము నగ
 వంటిది. చెవు లున్నందులకుఫలము శ్రుతముండవలెను. (శాస్త్రా
 దులవినికి). చపలులకు స్నేహితులు ఖలులు. వృథాప్రయాస
 ముకంటె దుర్జనసేవ మేలు. ఉద్యానములకుఁ గంచె రక్షణము.
 అమృతవాక్యములు గలవానికిఁ బ్రియదర్శనమున్న వన్నెయొప్పు

ను. సుపాదించుకొను వస్తువులలోఁ దత్త్వము ముఖ్యమైనది. మూర్ఖసభకుఁ బోయిన వివేకము చెడును. సఫలతరులలో సత్తులీనుఁ డైన మఱిత లెస్స. సౌభాగ్యము కృతయుగ పురుషులకుఁ గాని లభియింపదు. రాజకులమును శంకించు మండవలయును. స్వభావకుటిల మయినది స్త్రీకృపయము. స్త్రోత్ర ముచితరీతి నుండఁ దగును. చందనాది విలేపనము నంను రాగముకంటె గుణరాగము మంచిది. కన్యాత్వము శోకకరము. బుద్ధిహీనులపైఁ జాలిపడవలయును. సౌభాగ్యములలో విభవము మొనటిది. క్రీమగుతులకు జనానురాగ మాధారము. వేతాళులకు మద్యపానము ప్రియము. స్వస్థులకు శాంత ముండిన లెస్స. తీర్థసేవాపరాయణుల క్షాత్రభోధయం దాస్తకి యుత్తమము. లుబ్ధులకు ఫలము లభింపదు. ఆచారవిహీనుఁడు శ్మశానసమానుఁడు. స్త్రీలను రక్షించుట న్యాయము. ప్రభావంతుల కిది యవిజయము శోభనిచ్చును. కుచ్చితస్థలమృతులకుఁ గీర్తిరాదు. మౌగళ్యములకుఁ దల్లియు, సుకృతోత్సవామృతపదేశములకుఁ దండ్రియును ముఖ్యులు. కఠినులను దండింపవలెను. వాడిగల యస్త్రశస్త్రములను ఛేదించవలయు. నమస్కారమునఁ బాపపరిహార మగును. కృచ్ఛ్రియాష్టాసులలో సౌహారము సారతరము. మానమువలన బలమబ్బును. సంసారులు కీర్తికాములుగా నుండఁదగు. సీతులలోఁ బ్రభుభక్తి దొడ్డది. రణములోనిచావు సౌఖ్యములయం దాదిది. కళ్యాణములలో వినయమును, సర్వసిద్ధులలో నుత్సాహమును, సారవంతములుబొందఁ దగినది యొక్కపుణ్యమే. జ్ఞానము పరమప్రకాశము.

సమస్తజనులును గీర్తివి ముఖ్యముగా గడించుకొనవలయును. సమస్తవర్ణముల వానిలో బ్రాహ్మణుల టి కలాకలాపమున గుళలుఁడు సర్వాధ్యతత్త్వవిజ్ఞాని యనియు, నీగోకమున మిగుల శ్రేష్ఠుఁ డనియుఁ దెలియఁదగినది. శుభాశుభమూలము లగు నీనూఱుకలల నెవ్వఁడు గ్రహించునో వానికే దృష్టావృష్టహూషిణియెనలక్ష్మీ వ్యవహారములగుఁ గరగత మగుచు.

ఇట్లవి మూలదేవుఁడు శిష్యులకుఁ జక్కగ బోధించి యిండ్ల కనిపి కిరణకళికావిలాసమగు మిగిలినరాత్రిని స్వగృహమున విశ్రాంతిఁ బొందెను.

కేళీమయము, స్థితవిలాసకలాభిరామము, సర్వాశ్రయాంతరకళల నెఱిఁగించునది, లోకోపదేశవిషయము, సుకధావిచిత్రము నగు నీకళావిలాసము సజ్జనులకుఁ జెలివలె నగుంగాత !

క్షేమేంద్రమహాకవి ప్రతిభాసముద్రమునుండి వెడలిన యీకళావిలాసము సత్పురుషులకు శశివలె హృదయాపదముగావించుఁ గాత !

ఇది క్షేమేంద్రమహాకవివिरచిత సుస్థుతకళావిలాసమునకు.

కొత్తపల్లి సూర్యరావుచేఁ చేయుంబడినఁ తెరుఁగు.

సంపూర్ణము.